

Als ik vroeger naar een film van boven de achttien wou, liet ik mijn rok een beetje zakken, spelde mijn vlechten omhoog, pikte een beetje lippenstift van mijn moeder en liep, weliswaar met knikkende knieën, maar met een hautain Greta Garbo gezicht door de controle. 't Lukte altijd.

Maar wat moet ik, als er tegenwoordig een uitnodiging van „40 onder de 40” komt, terwijl ik . . . nu ja, tenslotte, 't leven begint bij veertig, dus dat is ook alweer een troost.

Toch meen ik het serieus, het is echt een misverstand, dat niet alleen bij mij bestond, maar ook bij anderen, die, net als ik aanvankelijk, niet wisten, dat de groep „40 onder de 40” eens per jaar een avond organiseert voor heel Amsterdam, ongeacht leeftijd en grijze haren.

Verleden jaar was dat een Israëlavond en een paar weken geleden kregen we, omdat er toch al zoveel bezinning is, iets luchtigers aangeboden en wel, zoals in de beeldige eigen gemaakte programma's stond: „Een avond van hooggestemd kunstgenot en verbluffend technisch kunnen. Geen schaduwbeelden, maar door de cinematografie vergrote bewegende fotografieën!” Oude films, compleet met explicateur en een „automatisch orkest”, die ons een heel plezierige avond bezorgden.

Maar nu die groep zelf. De secretaresse, mej. E. v. d. Reyden was zo vriendelijk me daarover in te lichten. Ze zijn begonnen in 1959 met inderdaad veertig mensen tussen de dertig en veertig jaar. Dat aantal klopt niet meer, 't zijn er nu vijftig, en eens in de drie weken komen ze bij elkaar, voor discussie- of muziekavonden of wandelingen, soms gaan ze samen uit en al twee keer hebben ze een Pinkster-weekend gehad. Het klinkt allemaal erg gezellig en aantrekkelijk, maar dat is het niet alleen, het is ook belangrijk wat ze doen: het bevorderen van het persoonlijk contact van de jonge mensen in het Verbond en het opvangen van nieuwelingen, om hen te betrekken bij het werk.

Nu kan men zich afvragen en dat is ongetwijfeld ook wel gebeurd: „Is dit nu niet een Verbondje in het Verbond, dat een eigen leven leidt en zich afsluit van het geheel. We kunnen die mensen toch zo goed gebruiken!”

Welnu, wat is er tegen om een beroep op hen te doen. Jonge mensen, die zo'n ernst maken met hun levens- en wereldbeschouwing, dat ze zich niet zonder enige kritiek, willoos voegen naar de lijnen, die de oudere garde uitstippelt, kunnen wel wat verantwoording aan.

Ze zijn tenslotte het kader van de toekomst.

Pugwash-beweging en Internationaal Humanisme

„Daar de impasse veroorzaakt door de wedloop in kernbewapening zowel een dodelijke bedreiging als een uitdaging voor de mensheid betekent, moeten humanisten er op uit zijn hun bijdrage te leveren voor het voortbestaan van de mensheid. Zij moeten helpen de alternatieven op te stellen, het vereiste inzicht te verspreiden en de samenwerking tussen verantwoordelijke personen en organisaties te bevorderen”.

Aldus de aanhef van de Verklaring over de Wereldpolitiek, die op het 3e IHEU-Congres, 2-7 augustus 1962 te Oslo gehouden, werd aanvaard als uitgangspunt voor discussies, die in de bij de IHEU aangesloten organisaties moeten worden gestimuleerd, om onder humanisten in bredere kring bekendheid te geven aan de problemen van bewapening en ontwapening, oorlog en vrede, die beslissend zijn voor ons tijdsgewricht.¹

Algemeen wordt erkend, dat een humanistisch mens- en wereldbeeld hopeloos inadekwaat zou zijn, wanneer daarin geen rekenschap wordt afgelegd van de crisis waarin de mensheid verkeert. Maar bij erkenning van menselijke tragiek alleen mag het niet blijven. Een reactie in de trant van een „zich bezinnen” en een „uitspreken van verontrusting” is beslist onvoldoende. De humanist zal uit een levend beleden humanisme ook de inspiratie moeten putten tot een praktische en konstruktieve levenshouding tegenover deze problemen, en moeten komen tot een antwoord, individueel en kollektief, op de dreiging en uitdaging van deze tijd. Dit praktische antwoord, dat de specifieke stempel van het humanisme draagt, zal tezamen met andere antwoorden, voortvloeiende uit andere – religieuze en politieke – levensovertuigingen, het besef van menselijke solidariteit en lotsverbondenheid moeten verdiepen en de uitweg uit de impasse moeten wijzen en bepalen.

De discussie en actie over deze problemen voeren humanisten niet alleen onder elkaar, in de internationale humanistische beweging, maar vooral ook tezamen met anderen in alle daarop gerichte internationale organisaties. Een van de belangrijkste daarvan is de Pugwash-beweging, waar de verklaring van Oslo ook naar verwijst. Vele internationaal bekende humanisten, zoals Bertrand Russell, Julian Huxley, Brock Chisholm, Herman J. Muller, nemen actief aan deze beweging deel. Informeel bestaan er tussen de IHEU en de Pugwash-beweging vele persoonlijke relaties. Het 2e IHEU-Congres van Londen 1957 werd gehouden kort na de eerste Pugwash-conferentie en was in belangrijke mate hierop geïnspireerd. Een maand na het 3e IHEU-Congres in Oslo kwam in Londen 3-7 september 1962 de 10e Pugwash-conferentie bijeen.²

Het is nuttig en wenselijk, dat ook de nationale bij de IHEU aangesloten verenigingen zich oriënteren op en samenwerken met de nationale comité's en organisaties die de Pugwash-beweging vertegenwoordigen. In Nederland zullen het Humanistisch Verbond en de Humanistische Stichting „Socrates” zeker aandacht besteden aan de activiteiten van het Nederlandse Pugwash-Comité.³ De secretaris van het Nederlandse Comité, Prof. Dr. H. A. Tolhoek, heeft vorig jaar in *Mens en Wereld* een uiteenzet-

ting gegeven over de doelstellingen en werkzaamheden van de beweging.⁴

Uiteraard zal de oriëntatie alleen maar eenzijdig gericht kunnen zijn van de humanistische beweging op de Pugwash-beweging, en niet omgekeerd. Het doel van de Pugwash-konferenties is namelijk, om topfiguren uit de wetenschappelijke wereld uit Oost en West, los van levensbeschouwelijke en politieke standpunten, bijeen te brengen voor een praktisch beraad over de problemen van oorlog en vrede. In die konferenties zijn, zoals gezegd, ook vele humanisten betrokken. Aangezien het niet alleen gaat om zuiver wetenschappelijke vraagstukken, maar juist om de konsekventies van wetenschap en techniek in de internationale verhoudingen, speelt hun humanistische overtuiging een belangrijke rol. Door enerzijds in de humanistische beweging de discussie voor te bereiden, en dan in het bijzonder en nadrukkelijk betrokken op de humanistische levensovertuiging, en anderzijds de resultaten van de Pugwash-konferenties in humanistische kring groter bekendheid te geven, kunnen humanisten helpen de discussie te verdiepen en de actie meer doeltreffend te maken. Door deze dubbele ondersteuning van de Pugwash-beweging werken humanisten mee aan de uitvoering van hun eigen internationale doelstellingen, zoals neergelegd in de beginselverklaring van de IHEU en uitgewerkt in de verklaring van Oslo.

Het volgende nummer van Mens en Wereld zal niet op 15, maar op 22 december – en dan in dubbele omvang – verschijnen. Met het nummer van 12 januari 1963 wordt de tweewekelijkse verschijning hervat.

Aan de basis van zo'n ondersteuning staat de erkenning, dat inderdaad de Pugwash-beweging een belangrijke en onmisbare bijdrage levert tot de oplossing van de grote wereldproblemen, in de zin zoals het internationale humanisme die zelf beoogt. Hoe duidelijker en positiever die erkenning van de zijde van het internationale humanisme is, des te gerader en doeltreffender zal ook de ondersteuning kunnen zijn.

Speciaal in dit licht bezien is de 10e Pugwash-konferentie in Londen van beslissende betekenis geweest.

Allereerst is daar de duidelijke verruiming in oriëntatie.

De centrale doelstelling van de Pugwash-beweging is gebleven: het voorkómen van een oorlog, die met de huidige stand van de bewapening een algehele catastrofe voor de mensheid zou betekenen. Niet alleen omdat geleerden in het recente verleden een beslissende stoot hebben gegeven tot de ontwikkeling van nukleaire en termonukleaire wapens, maar ook omdat de wetenschap in de huidige wetenschappelijk-technisch gerevolutioneerde samenleving een wezenlijke en onmisbare functie vervult in alle problemen van oorlog en vrede, maatschappelijke ontwikkeling en organisatie, voel wetenschapsbeoefenaars de behoefte en de

(slot op pagina 9)

**Uitgave van het Humanistisch Verbond – Verschijnt om de veertien dagen
17e jaargang no. 22 – 1 december 1962**

Kritisch allerlei

Een kleuterschool in Wormer is plotseling in het nieuws gekomen door een allerzotste beslissing van het gemeentebestuur. Bij het schooltje is namelijk een beeldje komen te staan, dat een negerjongetje voorstelt en daarom de bijnaam Moriaantje kreeg. Het probleem met dit (naakte) jongetje is evenwel, dat het het duidelijkste kenmerk waardoor een jongetje zich van zijn vriendinnetjes pleegt te onderscheiden, mist. Daardoor is een ongeslachtelijk produkt ontstaan, dat Jos Ruting in het Algemeen Handelsblad o.a. het volgende in de pen gaf:

„Het is een gedurfd stukje van de gemeente Wormer om zo'n openhartig beeld te geven van verschrikkelijke misvorming, van een mensenkind dat geen jongen en geen meisje is. Waarschijnlijk koos men voor deze stoutmoedige demonstratie opzettelijk een kinderfiguur om het treurige tekort speciaal onder de aandacht van kleuters te brengen. Het komt mij voor, dat men te Wormer toch bij zonder hoge eisen aan de Nederlandse kleuter stelt. Kinderen immers hebben een snel wisselende belangstelling, zij kunnen het echt niet opbrengen om een langdurige en diepgaande studie van één bepaald orgaan te maken. Als zij eenmaal met zo'n orgaan vertrouwd zijn geraakt maken zij er geen probleem van. Het kan wel weer een probleem worden als ze misschien gaan geloven, dat Moriaantje „normaal” is; zij komen dan tot de nare conclusie, dat zij met een lugubere afwijking rondlopen. Het beeldje kan dus tot allerlei verwrongen gedachten leiden: voer voor psychiaters!”

Nu zal men wellicht geneigd zijn zo'n gemeentebestuur voor stapelgek te verklaren, maar wij vragen ons dan toch af wat men moet zeggen van een kunstenaar die zo'n produkt aflevert en dan nog verklaart: „Ik ben blij dat het gemeentebestuur dit ontwerp aannam”, aldus het Algemeen Dagblad, en van een schoolhoofd dat een dergelijk op zijn minst hoogst onpedagogisch voorbeeld van hypocrisie in de tuin van zijn school accepteert.

In de Cadeauboekengids die wij kort geleden ontvingen (zijn boeken die men cadeau geeft andere dan die men zelf zou willen lezen?) maakt de uitgeefster De Boekerij N.V. reclame voor een door haar uitgegeven boek van Kirst, dat (alweer) over het Duitse soldatenleven gaat. De aankondiging vermeldt: „Vijftien jaar na de vooralsnog laatste wereldoorlog werd in een Westduits stadje het lijk van een soldaat gevonden”. Dat woord vooralsnog heeft ons in hoge mate geïrriteerd. Een van de bezwaren tegen oorlogsboeken is, dat ze vaak niet zozeer afkeer van de gevoerde oorlog opwekken, maar eerder een oorlogspsychose aanwakken. Uiteraard is dat niet

met alle oorlogsboeken het geval en of het hier zo is, kunnen wij niet beoordelen, omdat we het boek niet hebben gelezen. De uitgeefster begaat echter de onvergeeflijke blunder het verband met een mogelijke volgende oorlog alvast zelf te leggen en maakt zich daardoor mede schuldig aan het aanwakken van een oorlogsspychose die tot ons groot verdriet al te velen in haar ban houdt. Ook zonder de boeken van De Boekerij wel.

West-Duitsland is een nieuw tijdschrift rijk. In september lag er voor het eerst het satirische maandblad Pardon in de kiosken, een blad dat zich nu niet direct bij voorbaat verontschuldigt, maar, volgens de Haagsche Courant, meer lijkt „op de treinpassegger die opzettelijk op iemands tenen gaat staan en daarbij: „Neemt u me niet kwalijk” zegt”. De uitgever Erich Bärmeier, die samen met Hans Nikel het blad redigeert (medewerkers zijn Erich Kästner, Werner Finck en Lorient) stond met het eerste nummer al op veler tenen door de publikatie van een cartoon van Agnese met als onderwerp „Tramlijn Begeerte”. Daarover schrijft de Haagsche Courant:

„In Keulen, bolwerk van Rijlandse preutsheid, nam de Volkswartbund, een organisatie van deugdbewakers die gesteund en geïnspireerd wordt door de r.k.kerk, onmiddellijk aanstoot aan het „openbaar vervoermiddel vol begeerte”. De bond koos zonder aarzelen de meest ondemocratische weg om aan deze aanstoot lucht te geven: hij bedreigde de tijdschriftengrossiers in Keulen met een aanklacht wegens het verspreiden van onzedelijke lectuur, indien zij het Pardonnummer verdeelden, een bedreiging die in vele gevallen effect had”.

Een nog grotere rel ontstond naar aanleiding van het tweede nummer, waarin tekenaar Poth van leer trok tegen de uitgever van de Bildzeitung, een onbenullig sensatieblaadje met evenwel een enorme oplage, waarin op bedenkelijke wijze aan oorlogsop-hitsertij wordt gedaan door het opwarmen van de anti-muurcultus, die de Bondsrepubliek zonder dat al meer dan genoeg in zijn greep heeft. De schijnheiligheid van zo'n blad komt tot uiting in een tekening waarop, als de dan eindelijk uitgebroken oorlog de stad heeft verwoest, de Bildzeitung wordt gevent met als voornaamste kop: „Trouwt Playboy Gunther Sachs Soraya toch niet!” Maar de uitgever van de Bildzeitung, Springer, is met Die Welt, Berliner Morgenpost, Hamburger Abendblatt, Hör zu en andere bladen, een machtig man. Dus waren de tijdschriftengrossiers bang van hem, bang ook voor bedreigingen die hij al eerder had toegepast, met als resultaat, dat 30 procent

van de Pardonoplage van 90.000 stuks onverkocht bleef. Daarover zegt de Haagsche Courant:

„Het is bijna overbodig te zeggen dat deze feitelijke censuur, die volmaakt onafhankelijk is van de wettelijke bepalingen, die de persvrijheid officieel beteugelen, erger dan onrustbarend is. West-Duitsland is ronduit arm aan couranten en tijdschriften die een eigen geluid laten horen. Pardon is met zijn spitse maatschappijkritiek een verheugende uitbreiding van de onafhankelijke pers, ook al lijkt het erop dat het blad zijn vorm nog niet helemaal gevonden heeft (...) Mocht het Springer c.s. lukken Pardon uit de markt te drukken, dan zou dat een reden zijn om bij de ontwikkeling der democratie in West-Duitsland weer een nieuw vraagteken te zetten”.

Op het stuk van de persvrijheid is dat vraagteken inmiddels trouwens wel levensgroot geworden door de affaire tegen Der Spiegel, met welk blad de minister van defensie Strauss zo op zijn eigen manier een appeltje meende te moeten schillen.

Maar ach, als wij eens naar onze eigen weekbladen kijken, moesten we in ons vorige nummer al constateren, dat er na het verdwijnen van De Linie nog slechts drie van belang zijn overgebleven, waarvan Vrij Nederland trouwens al veel eerder van het toneel zou zijn verdwenen, als N.V.V. of P.v.d.A. het blad niet van zo groot belang hadden geacht, en waarvan De Groene alleen het hoofd boven water kan houden dank zij het zwaar onderbetalen van zijn medewerkers, die ware idealisten zijn. Misschien dat de Haagse Post nog enigszins tegemoet komt aan de smaak van de heren ondernemers en zakenlieden die voor de advertenties moeten zorgen, maar het is duidelijk dat hun voorkeur toch ligt bij het rechtse extremisme van Elsevier, dat zich duidelijk buigt naar die voor de democratie verderfelijke smaak. Duidelijker dan ooit komt door het verdwijnen van De Linie aan het licht, dat in onze democratie in feite de grote adverteerders bepalen welk blad het

„haalt” en welk niet. Is onze persvrijheid dan eigenlijk ook niet betrekkelijk?

Wij kregen een pamfletje in handen, gericht aan vrienden van de missie (dus kregen wij het niet rechtstreeks), waarin een actiecomité vertelde een loterij op touw gezet te hebben ten bate van de uitzending van een missionaris, „een van onze plaatsgenoten”, naar Nieuw-Caledonië. Dat de plaatsgenoten in Brunssum zoiets doen, moeten zij natuurlijk zelf weten, maar alleen al voor het organiseren van een loterij, voor het drukken en verspreiden van deze aanbeveling, is geld nodig. Waar kwam dat vandaan? In dit geval is daar niet moeilijk naar te raden, want de achterkant van het papertje toont een hele pagina reclame voor Amstelbier. Zodat ook hier weer de industrie bepaalt welke campagne wel en welke niet zal slagen. Rest alleen de vraag wat de Amstelbrouwerij voor belang heeft bij het uitzenden van een missionaris naar Nieuw-Caledonië. Moet hij soms pogingen doen het geestelijk voedsel met wat geestrijk nat weg te spelen?

Wij zijn altijd voorzichtig met mopjes over andersdenken, omdat we bang zijn hun overtuiging ongewild te beledigen. Maar deze hebben we van katholieken zelf gehoord, en dan mag het wel, lijkt ons. Van de vele grapjes over het gesprek over het celibaat op het concilie te Rome kent u natuurlijk al die van de pastoor die in een advertentie voor een huishoudster, na opsomming van de vele vereisten, vermeldt „a.c.s. h.n.u.” (als concilie slaagt, huwelijk niet uitgesloten), maar kent u ook die van al wat oudere pastoors die het probleem bespreken en dan zeggen: „Ach, het schiet maar langzaam op. Wij zullen er wel niets meer aan hebben, maar het is toch belangrijk als onze kinderen er profijt van hebben”. ? Hoe het ook zij, het celibaat schijnt nog niet onmiddellijk te worden opgeheven, maar het wordt in ieder geval wel belangrijk verzacht.

Neemt u ze ons niet kwalijk, wij vonden ze zo goed.

De moede soldaat

*Verwelkte meisjes – boompjes zonder ooft – staan langs de weg. Ik ga voorbij.
Zo staan zij allen, zij aan zij
en hoofd aan hoofd.*

*Wat weet ik nog van d'heilige lessen
en van mijn dorp bij avondrood?
Ik ben doorkerfd met duizend messen
en moe van menige dood.*

*Der kinderen ogen zijn als gouden regen.
In hunne handjes gloeit een schaal met wijn.
Ik wil gaan slapen in het stof der wegen
en geen soldaat meer zijn.*

Schi King

Uit: J. L. de Belder. Ki Fong, een Chinese suite. Uitgave Colibrant, Lier. 1956.

Humanisten en christenen

Het komt geregeld voor – mijzelf is dit onlangs ook overkomen – dat christenen van diverse schakering en humanisten bij elkaar komen om elk vanuit hun gezichtspunt één probleem te benaderen. Dan dringt zich de vraag op: is dit contact zinvol? Ofwel wij wijzen de godsdienst radicaal af en hebben zo geen reden tot gesprek ofwel omgekeerd: wij tonen door onze bereidheid tot gesprek het fenomeen van de godsdienst niet af te wijzen. Misschien is er toch nog een derde mogelijkheid aanwezig mits wij de zegswijze verwerpen dat men het van te voren eens moet zijn om te kunnen discussiëren. Een gesprek behoeft er immers niet alleen toe te dienen om de eigenlijke overeenstemming met de ander te ontdekken, maar kan zijn nut hebben om de verschillen duidelijker te doen uitkomen.

In een gesprek is een bewustwording mogelijk van wat men zelf eigenlijk meent; in het gesprek kan vaak pas goed duidelijk worden hoe de mening van de ander is. Dit is in het algemeen een aspect van het gesprek. Juist als humanist die er niet op uit is de anderen van zijn eigen gelijk te overtuigen, maar die belangstellend is naar het standpunt van anderen, hoe het nu eigenlijk is, zie ik iets in het gesprek.

Daar komt evenwel nog een andere overweging bij: de humanist heeft een speciale reden voor die belangstelling in anders overtuiging – hij wil graag iedere menselijke houding leren kennen en begrijpen. Hij draagt zo de veronderstelling mee dat iedere opvatting even menselijk is als de zijne. Is zijn eigen opvatting puur-menselijk, het geloof van de godsdienstige is eveneens een zuiver menselijk verschijnsel.

Dit is de (misschien vaak verzwegen) gespreksbasis voor de humanist. Hij mag inhoudelijk nog zo van mening verschillen met zijn partners, ja zelfs mogen zijn partners beweren dat hun mening niet puur-menselijk is – het enige uitgangspunt voor de humanist is de overtuiging dat iedere mening als menselijke uitingsvorm op één lijn staat met elke andere. Keert men zich af van het gesprek met christenen, dan erkent men als het ware dat hun standpunt meer dan alleen een menselijk fundament heeft zodat er geen gesprek als tussen gelijken mogelijk is. Juist het op één lijn stellen van christenen en humanisten in het gesprek impliceert de gelijkwaardigheid van beide richtingen wat betreft hun menselijke vorm.

Het is de taak van de humanist op deze menselijke gelijkheid te wijzen. En wanneer het gesprek dan gevoerd wordt, dan blijkt die menselijke gelijkheid niet eens alleen (impliciet) door het feit dat gelijken met elkaar spreken, maar expliciet uit de standpunten die ingenomen worden ten opzichte van verschillende problemen. Dan blijkt plotseling dat het vooropgezet fundamenteel geen enkel gewicht meer in de schaal legt als het om concrete vragen gaat aangaande menselijke verhoudingen – denken we bijv. aan allerlei maatschappelijke, sociale, seksuele problemen. Het is voor mij ook altijd nog de vraag in hoeverre de zgn. doorbraak deze algemeen menselijke gelijkheid geaccentueerd heeft, juist in de praktijk, en in hoeverre ook die doorbraak het godsdienstige teruggebracht heeft tot een bepaalde vorm van het algemeen-menselijke.

Nadeel voor humanist

Is het enerzijds verheugend te constateren hoe alleen al door het feit dat een christen een gesprek voert met een humanist, de menselijke zijde van het christelijke standpunt naar voren komt, anderzijds ligt in het gesprek het nadeel dat een humanist het als een tekort gaat zien dat hij geen bovenmenselijke autoriteit naar voren kan brengen. Het gevolg van het gesprek kan aan humanistische kant zijn dat de humanist zich inderdaad als een krypto-christen gaat voelen (iets waarvoor hij door christenen vaak gehouden wordt!), en dat zich bij hem een behoefte aan autoriteit en geborgenheid doet gelden. Immers, wanneer de christen zich op

een godsdienstige ervaring beroept, klinkt het alleen maar negatief, als men als humanist zeggen moet: „ik heb zo'n ervaring nu eenmaal niet”. Het is dan veilig en geruststellend om zich als humanist ook te kunnen beroepen op iets dat uitgaat boven het alleen-maar-subjektief-menselijke. Bovendien laat onze beginselverklaring alle ruimte voor religieuze ervaring, ja zelfs het geloof in God wordt er niet uitgesloten.

Als wij in het gesprek tot de slotsom gekomen zijn dat het religieuze standpunt een puur menselijk standpunt is, dan vragen we ons af of het omgekeerde ook waar is, of nl. de religieuze ervaring zo verbonden is met de mens, dat het menszijn onvolledig is als die ervaring ontbreekt. Er zijn er verschillenden onder ons die dit standpunt innemen. Het komt er dan maar op aan wat men onder die religieuze ervaring verstaat. Religie zal, binnen het Humanistisch Verbond, als ik me niet zeer vergis, altijd geïnterpreteerd worden als een *houding* van de mens en niet als het voor-waarhouden van een bepaalde geloofsinhoud. Religie is een houding van eerbied, ontzag, van relatie tot een ander.

Deze houding als zodanig, dit in relatie staan is evenwel zelf nog niet iets specifiek religieus, die (menselijke) houding wordt pas religieus door het object, waarop deze gericht is. Een eerbiedige houding, een ik-gij relatie hebben *op zichzelf* niets met religie uitstaande. Pas als het object van die eerbied, als de partner in de relatie met „God” of een synoniem woord wordt aangeduid, is er sprake van religie. Hierin ligt dus het algemeen-menselijke aspect van de religie, dat de religieuze mens in een algemeen-menselijke houding staat. De houding kan ieder hebben, de vraag is alleen op welk object die houding gericht is, op een menselijk of op een goddelijk. De niet-religieuze humanist nu „mist” geen houding, maar trekt alleen het bestaan van het object in twijfel.

Reden voor scheidslijn

Dat er reden is om een duidelijk onderscheid te maken tussen wel- en niet-religieuze mensen, volgt niet uit ons inzicht dat beide groepen uit zuiver menselijke overwegingen hun positie bepalen. In het menselijke vlak gezien is er geen wezensonderscheid, is een scheiding dus overbodig. Toch is er alle reden voor een scheidslijn en wel op grond van de pretentie van de ene groep: we kunnen wel menen dat iemand zich op niets anders dan het menselijke kan baseren, maar wanneer hij zelf het tegendeel beweert? Op grond van de eigen standpuntsbepaling is het dunkt me alleen maar goed om klare wijn te schenken en er voor uit te komen of men wel dan niet religieus is.

Nu doet zich evenwel het merkwaardige feit voor dat de scheiding tussen het georganiseerde humanisme en het christendom *niet* samenvalt met die tussen mensen die wel of niet zeggen religieus te zijn. Was dit het geval, dan was de moeilijkheid waarin wij verkeren als wij een concrete scheidslijn willen trekken, opgelost. Natuurlijk ontzeg ik niemand het recht om te pogen humanisme en religie te combineren.

Ik vraag me alleen af of dit niet ten koste van deze beide, zowel van humanisme als van religie, zal gaan. Wanneer het waar is, en ik zou het graag willen onderschrijven, wat Prof. Schillebeeckx schrijft in de bundel „Modern-niet-godsdienstig humanisme” (o.a. blz. 105), dat het laatste alternatief voor de humanist is „God of mens” dan komt bij een combinatie van deze twee elk tekort. Het Godsbeeld blijft dan vaag en het mensbeeld onvolledig (dit laatste hoop ik later nog uit te werken).

Wanneer we nu dit grensgebied tussen humanisme en christendom betreden, dan zien we dat dit ingenomen wordt door de zg. religieus-humanisten. We zouden hun positie zo kunnen kwalificeren dat het Godsbeeld hen met het vrijzinnig-protestantisme en het mensbeeld hen met het areligieuze humanisme verbindt. Beide verbindingen echter slechts tot op zekere hoogte, zoals boven al werd aangeduid. Op het moment willen wij eerst de vraag nader bezien of en zo ja welke onderlinge verschillen er liggen in het Godsbeeld dat op het eerste gezicht rel. humanisten en vrijz. protestanten volledig verbindt.

Concreet voorbeeld

Dat deze verschillen er zijn, moge een concreet voorbeeld verduidelijken: bezoekt men een vrijz. protestantse bijeenkomst, dan wordt er gebeden, gesproken en gezongen tot de Godheid. Hoe men in die kring ook mag staan tegenover deze vormen, zelfs al legt men ze uit als een wijze van zelfbewustwording, toch ligt er een direct toespreken van de Godheid in, men wordt zich pas zelfbewust *aan* dat Andere.

In humanistische kring, hoe religieus ook, zal men iets dergelijks tevergeefs zoeken – omdat de „hogere werkelijkheid”, ook al wordt die aangenomen, *niet* aanspreekbaar wordt geacht. Niet aanspreekbaar enerzijds en niet aansprekend anderzijds. Door nu een vrij extreem en daardoor het humanisme naderend standpunt uit de vrijz. prot. wereld te citeren, hoop ik dit nog eens goed duidelijk te kunnen maken. In het boekje „Onderweg” spreekt Prof. Smits over het Godsbegrip en hij zet het af tegen „abstracte” aanduidingen als „Oergrond, het Wezen der dingen, het Hoogste Goed, de Alziel, het Omvattende, enz.” Hij schrijft daar op blz. 25: „De innerlijke overgang van de beleving „oergrond” naar de beleving „God” betekent voor ons geloof een enorm verschil, want pas wanneer een mens in volle overtuiging „God” zegt, is in zijn godsdienstige beleving God tot een *dánsprekende en aanspreekbare* persoonlijke Macht geworden. Als een gelovige „God” zegt, bedoelt hij steeds „mijn” God, tot wie hij in een persónlijke betrekking staat. In de gebiedshouding richt de mens zich tot „God”, niet tot de „Oergrond”.

Het verschil is typerend, ook al zal men als religieus humanist een zekere verhouding tot de „oergrond” erkennen, zover als Smits gaat men toch niet. Er blijft hier een principieel verschil over tussen een vrijzinnig protestant en een humanist.

Het is goed dat de beginselverklaring een zekere evolutie gekend heeft, juist in verband met het Godsbegrip. In de oude beginselverklaring werd immers met name de persónlijke godheid als grondslag van levensovertuiging afgewezen, terwijl in de nieuwe hiervoor in de plaats genoemd wordt het wijdere begrip van de bijzondere openbaring. Het gaat namelijk niet om wat de humanist afwijst, het gaat om wat hij als zijn uitgangspunt beschouwt. Of de humanist een leerstelling uit de godsdienst al of niet aanvaardt, in casu een persónlijk Godsbegrip, is bij lange na niet zo fundamenteel als het feit dat hij een bijzondere openbaring ontkent. In het ontkennen van een bijzondere openbaring ligt tegelijk het positieve van het alleen maar menselijke uitgangspunt, van de alleen maar menselijke vermogens.

(vervolg op pagina 9)

SLUIT U AAN BIJ HET CENTRUM VOOR HUM. VORMING!

Een pleidooi voor de „honnête homme”

Libbe van der Wal: „Waarheid wint”
Leopold, Den Haag. f 8,90

Douwe Kardon is de hoofdpersoon in de eerste roman die Libbe van der Wal onder zijn eigen naam het licht heeft doen zien: „Waarheid wint”. Hij is de zoon van een smid die dominee wilde worden, doch deze aspiratie in rook zag opgaan, toen hij besepte, dat zijn lessen bij een veel oudere onderwijzeres hem niet de wijsheid, maar een gedwongen huwelijk opleverden. Van zijn vader erfte Douwe, behalve een neiging alles dooernstig op te vatten, diens hang naar het herderlijk ambt, maar hij bezit innerlijke kracht genoeg om het pastoraat vaarwel te zeggen, zodra hij voelt, dat hij het ware contact met God verloren heeft. Later neemt hij eenzelfde besluit als leraar, wanneer hij tot de conclusie komt, dat hij in het bezielde uitdragen van kennis te kort is geschoten. Deze beginselvastheid lijkt hij te verzaken, wanneer hij van zijn kortelings overleden, veel oudere halfbroer George de leiding van een hem bij testamentaire beschikking toebedeeld reclamebureau overneemt, waarvoor hij zelf, uit minachting voor de daar toegepaste onsympathieke, snorkerige en onzedelijke praktijken, honend de naam „Waarheid wint” heeft bedacht.

Van der Wal, die met zijn toneelstukken „Iphigeneia in Argos” en „Het werpen van de teerling” bewezen heeft zich in dit literaire genre met succes bekwaamd te hebben, wekt in zijn roman sterk de indruk naar deze episode toe geschreven te hebben als naar het dramatische hoogtepunt. Het voorafgaande kan dan ook als een expositie of stemmingsinleiding met een vrij strak gehouden stuwingslijn beschouwd worden, waarbij Tilde, Kardons vrouw, als antagonistische tegenspeler, de rol speelt, dat een gelukkig huwelijk kenmerkt, innerlijk nog verrijkt door de verwerking van de bindende en scheidende elementen, verpersoonlijkt in de rollen van de tritagonisten: de wat schematisch gebleven veearts Kransma, die in dominee Kardon de twijfel wekt, de rector van het gymnasium, die van zijn leraar Kardon alleen het instampen van schoolse kennis verwacht, de sinds jeugdervaringen door Douwe fel gehate George en de kinderen: de met toneeltalent begaafde Harm en de nuchter reagerende tiener Minke, die, niet zonder strubbelingen, Tilde en Douwe ten slotte het geluk van het grootouderschap verzekeren.

De instructieve synopsis op het stofomslag spreekt in dit verband over een stille hymne op het gelukkige huwelijk, waarmee de inhoud beter gekarakteriseerd is dan de vorm. Afgezien van het feit dat men in de laatste plaats een hymne uit de pen van Van der Wal kan verwachten, suggereert de gevoelswaarde van het verheven lofdicht iets totaal anders dan de nuchtere en doeltreffende verteltrant waarvan de schrijver zich heeft bediend en die hij op zeer persoonlijke wijze heeft weten te kruiden met een intelligente humor die de bedwongen spotlach combineert met de traan van een verbitterd idealisme. Dit neemt niet weg, dat de figuur van Tilde met een warmte en een ver-

tederende eerbied is getekend waarvan in onze moderne romankunst Marnix Gijsen het monopolie leek te bezitten.

Compositorische vondst

Eenmaal bij het dramatisch hoogtepunt aangekomen neemt het verhaal de vorm van een satire aan. Dat deze episode aanvangt met de ongeneeslijke ziekte en de dood van de geliefde Tilde, is psychologisch en compositorisch een vondst. Nu zij niet meer in staat is haar man met raad en daad bij te staan, neemt deze het fatale besluit de leiding van het reclamebureau op zich te nemen, hoewel hij weet, dat achter de bedoelingen van wijlen zijn halfbroer niet veel goeds kan schuilen. Ogenschijnlijk heeft hij zich laten bepraten door de „chef van de buitendienst” Kattekaas, die niet veel meer dan een schablonen is, wanneer men in hem alleen het vlees geworden onfatsoen ziet, een tegenspeler van Kardon als bepleiter door dik en dun van zindelijk in leven en denken.

Van der Wal heeft echter naar onze mening met de schepping van Kattekaas, die met zijn Bordewijkiaanse naam een handelsmentaliteit van een Boorman uit Elsschots „Lijmen” dekt, dieper willen peilen. Zo gezien, krijgt het gesprek dat Kardon met hem voert, kort voordat een personenauto als deus ex machina het ongeluk veroorzaakt dat Douwe uitschakelt en het „Kardonisme” in het leven roept, een beslissende betekenis, die de afwikkeling van het drama organisch met het voorgaande verbindt.

„Weet je Kardon, waarom jij toch nooit helemaal de pest aan mij krijgt, ook al kan ik je af en toe verdomd irriteren? ... Omdat ik als het ware jouw complement ben ... Ik vertegenwoordig voor jou zo ongeveer alles wat je zelf niet kunt zijn, als het er op aankomt ook niet wilt zijn, maar toch af en toe, als het er wat minder op aankomt, wel bliksems graag zou willen zijn. Ik ben om zo te zeggen jouw slechtere ik. Jij hebt die in jezelf vermoord, maar soms denk je met iets van heimwee aan hem terug. Ik heb in jouw hopeloos romantische ogen gekozen voor het ongelijke, maar heerlijk vrije avonturiersbestaan, waarnaar jouw verlangen toch heimelijk uitgaat, al zou je je plezier wel opgekund hebben, als je er in verzeild was.”

Diezelfde Kattekaas geeft Kardons unieke satire op pseudo-filosofisch gedas en moderne sexuologische waanzin als een ernstig bedoelde „wereld- en levensbeschouwing” uit, voorzien van een hooggestemde inleiding van een befaamd literair essayist, en dwingt daardoor Kardon, zodra hij uit het ziekenhuis ontslagen is, tot het schrijven van een verantwoording.

Deze verantwoording is de roman zelf en hij heeft door deze vorm, indirect door Kattekaas ingegeven, een sterk subjectieve inslag gekregen. Inderdaad leeft in Kattekaas een stuk van Van der Wal zelf en het is in dit verband typerend, dat wat de zindelijke Kardon, die ten strijde trekt tegen de vervlakkende en vervalsende tendenzen in de moderne beschaving, als persiflage heeft bedoeld, door zijn onzindelijk complement als ernst aan het publiek wordt aangeboden. Niet voor niets heeft Van der Wal de uitspraak van Katherine Mansfield „Just the plain truth, as only a liar can tell it” als motto voor in zijn boek geplaatst.

Voosheid onthuld

De wijsgeer en kunstenaar in de auteur beleven in en door Kattekaas voor korte tijd dat heerlijk vrije avonturiersbestaan, waarin maatschappelijke verplichtingen wegvallen, waardoor de mogelijkheid geschapen wordt eens ronduit te zeggen wat op 's harten grond leit. In het kostelijke geschrift „De totaliteitsweg der kennis”, dat het „Kardonisme” in het leven zal roepen en dat de auteur ertoe dwingt, de

Aan onze abonnees,

Wij verzoeken onze abonnees om het abonnementsgeld voor 1963 van f 7,50 (voor leden van humanistische organisaties f 5,-) over te schrijven op girorekening no. 304960 ten name van het Humanistisch Verbond, Utrecht. Graag met op het girostrookje de omschrijving:
ab. geld Mens en Wereld 1963.

Voor uw welwillende medewerking onze welgemeende dank.

De administratie

propagandist Kattekaas te ontslaan, onthult hij ondertussen binnen de begrenzing van de karikatuur de voosheid van veel hedendaags zwaarwichtig gedas, dat de zindelijke denker die Van der Wal is, moet irriteren. En wie goed leest, zal kunnen ontdekken, dat veel uit dit pamflet letterlijk geciteerd is uit algemeen geprezen werken.

Wie in deze tijd nog zo vermag te schrijven als Van der Wal, zonder concessies aan modeverschijnselen van het kleine, vieze front (Charles vergeve mij deze variant op zijn koude front), spreekt uit het diepst van zijn hart, wanneer hij zijn „slechtere”, maar vrije ik laat zeggen: „Het recept voor jonge schrijvers is tegenwoordig eenvoudig: begin met letterlijk alles van jezelf uiterst belangrijk te vinden en stel dit getrouwelijk te boek. Donderdagavond heeft een wind je dwars gezeten, goed, verkondig dat vrijdag urbi et orbi, en als je dan de moed hebt om scheid te zeggen, kun je meteen doorgaan voor een kampioen van het vrije woord.”

In „Waarheid wint” heeft Van der Wal een rijke, misschien zelfs een al te rijke stof verwerkt tot een menselijk, wijsgerig en artistiek „credo”. Hij vertegenwoordigt als zodanig met zijn roman de na-oorlogse „honnête homme” in de zin die Ter Braak, onder andere omstandigheden, daaraan gaf. De intellectueel-kritisch aangelegde auteur laat zijn complement Kattekaas de vitaliteitsseis stellen die de vermorde vrees is voor de dodende waanzin in gedachten en woord die hij van alle kanten voelt dreigen. Hij wendt zich in de starheid van Kardon met zijn persiflage op de totaliteitsweg der kennis van de geest af en keert zich in figuren als Tilde, Minke en Harms tweede vrouw Mirjam en haar kinderen tot de „natuur” van de mens, tot het dier in hem.

De „honnête homme” is hij geworden door deze „eenvoudigen van geest”, door hen die „van nature” de door de denker met zoveel moeite te verwerven „honnêteté” bezitten en de humor en de glimlach.

„Maar bij Mirjam voelde ik geen afstand ... Van deze donkere schoondochter ... ging voor mij een vreemde, bitter-zoete bekoring uit. Als Tilde had kunnen zien, hoe ik bloosde onder Mirjans zachte glimlach, zou zij, geloof ik, zonder aarzeling de diagnose hebben gesteld, waarvoor ik zelf pas in dit rusthuis de moed heb gevonden. Heeft ook deze onschuldige verliefdheid uit de verte bijgedragen tot de overmoed, die mij tot blunderen bracht? Ik kan deze mogelijkheid niet uitsluiten. Trouwens, anders zou ik er hier over gezwezen hebben.”

Om deze subjectieve inslag is dit intelligente boek zo fascinerend en verdient het de aandacht van een ruime lezerskring.

F. P. Huygens

Lezingen voor de radio

Zo. 2 dec. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag:
„Sinterklaas en het Humanisme”.

Zo. 9 dec. VARA 9.45 uur: S. L. Kwee:
„Leven in de luwte”.

Zo. 16 dec. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling:
„Uit humanistisch oogpunt”.

Mededelingen

VOOR ONZE LEDEN

Gaf u zich al op?

De oprichting van het Centrum voor Humanistische Vorming is niet uit de blauwe hemel komen vallen. Wie elders in dit blad kennis neemt van de geschiedenis van het Verbond zal daarin ook vermeld vinden, dat er reeds in 1946 een rapport is verschenen, dat zich met het bijbelonderwijs op de openbare school bezig hield en waarin ook de eis gesteld werd van wat we later vormingsonderwijs noemden op de middelbare scholen enz.

De zaak waar het om gaat, heeft gedurende het gehele bestaan van het H.V. de aandacht gehad en dat nu het Centrum gesticht moest worden, was een gevolg van het feit, dat er wetelijke mogelijkheden voor dit onderwijs gaan komen. En om die mogelijkheden te kunnen benutten, dienen we over de middelen te beschikken en, om het nog eens uitdrukkelijk te stellen, allen te mobiliseren die hiervoor belangstelling hebben.

Dat zijn natuurlijk in de eerste plaats de ouders. Maar niet alleen de ouders met kinderen, die de lagere school al hebben verlaten, ook niet alleen ouders van leerlingen op de H.B.S., gymnasium of lyceum, maar ook van het nijverheidsonderwijs, de huishoudscholen en kweekscholen. De kinderen, die nu nog op de lagere school zitten gaan daar over enige jaren naar toe en bovendien, dat vormingsonderwijs denken wij ons ook voor de hogere klassen van het L.O. Dat zal nog wel enige tijd duren voor dat dit aan de orde komt, maar je moet er wel al rekening mee houden.

Wat is er tot nu toe gebeurd, om de aandacht op het Centrum te vestigen? Dat is allereerst de persconferentie op 4 oktober in Den Haag geweest, waarover in vrijwel alle bladen een verslag gestaan heeft. Direct daarop hebben al onze leden en sympathisanten, de abonnees op Het Woord van de Week en de leden van de Luisterkring de bekende folder in huis gekregen. Onze leden ontvingen daarbij nog een brief van het Hoofdbestuur, om hun medewerking te vragen.

In het nummer van ons blad Mens en Wereld van 6 oktober hebben een tweetal artikelen over het vormingsonderwijs gestaan van de hand van Dr. Prins en Dr. Van Gelder. Ook in het Mededelingenblad In en Om werd er aandacht aan besteed, zodat niet-lezers van Mens en Wereld er eveneens kennis van konden nemen.

Op zondagmorgen 7 oktober heeft onze voorzitter Van Praag in de rubriek *Geestelijk Leven* voor de radio er in zijn toespraak aandacht voor

gevraagd. Die toespraak is weer afgedrukt in Het Woord van de Week, terwijl op de najaarsconferentie van „Socrates”, die op 28 oktober in Overschie werd gehouden, het gesprekstema eveneens uitsluitend over de inhoud van het vormingsonderwijs ging.

De folders zijn overigens op veel groter schaal verspreid dan hierboven werd aangegeven, n.l. door ze ook te mogen inleggen in het blad van het N.O.V. (22.000 stuks) en in dat van het nijverheidsonderwijs (6000). Er is overleg gaande over verdere verspreiding in andere kringen.

Het spreekt vanzelf, dat ook onze gemeenschappen en gewesten niet achterblijven. Natuurlijk worden de leden aangespoord zich bij het Centrum aan te sluiten en wordt getracht in groter kring hiervoor belangstelling te wekken. Zo besloot Laren/Blaricum de folder huis aan huis te laten verspreiden en er een uitnodiging bij te voegen voor het bijwonen van een bijeenkomst. Ook andere gemeenschappen hebben plannen, o.a. door het beleggen van speciale samenkomsten, waarbij ook niet-leden en onderwijsmensen worden uitgenodigd. En dit alles is nog maar het begin, want in de komende maanden kunnen er nog allerlei activiteiten in deze richting plaats vinden.

Dit alles heeft tot gevolg, dat er al honderden aanmeldingen in Utrecht zijn binnengekomen en de basis gelegd is. Maar ook niet meer dan dat, want het is nog slechts een begin. Het is misschien wel goed in het bijzonder onze leden er op te wijzen, dat vooral van hen verwacht wordt, dat zij zich bij het Centrum aansluiten en mee helpen, het tot een succes te maken. Daarvoor behoeven ze geen kinderen te hebben, althans niet meer in de schoolgaande leeftijd, want het gaat hier om een zaak van veel wijdere strekking. Het gaat er ook weer om, net als bij de Luisterkring, duidelijk vast te stellen, dat de behoefte aan dit vormingsonderwijs in de kringen van de buitenkerkelijken aanwezig is. Want ook al wordt het in de wet vastgelegd, dan blijft er toch weer het verschil bestaan, dat het godsdienstonderwijs zomaar wordt aangeboden, maar dat de ouders, die voor hun kinderen humanistisch vormingsonderwijs willen, dit duidelijk kenbaar moeten maken en er om zullen moeten vragen.

Dat Centrum voor Humanistische Vorming moet twee taken vervullen. In de eerste plaats zal het het instituut worden dat dit onderwijs mogelijk gaat maken door de opleiding van de docenten, het uitdenken van de methodiek, de

samenstelling van de leerstof. Maar in de tweede plaats is het ook een antwoord op de tenaastertelling van diegenen, die voor hun kinderen iets anders dan godsdienstonderwijs willen. Hoe meer mensen zich er bij aansluiten en te kennen geven, dat ze die onderscheiding niet wensen te accepteren en prijs stellen op een gelijke behandeling en een vrije keuze, des te sterker wordt de positie van dit Centrum. En daardoor wordt ook de behoefte onderstreept en u kunt als lid daaraan meehelpen, door, als u zich nog niet hebt opgegeven, dit alsnog te doen.

Tien jaar Humanistisch Kinderhuis Ellinchem

De opening op 27 september 1962 van het kindertehuis „Ellinchem” te Ellecom betekende een verrijking van de mogelijkheden voor het maatschappelijk werk van de Vereniging Humanitas op het gebied van de kinderbescherming.

Het tehuis kan 38 kinderen opnemen van 0-21 jaar, jongens zowel als meisjes. De opnamecapaciteit kon dit jaar vergroot worden met 13 kinderen door de opening van een klein tehuis in de buurt. Het jongste kind dat thans verzorgd wordt is 2½ jaar, de oudste 17. De kinderen zijn verdeeld over 4 groepen, elke groep heeft zijn eigen woon- en slaapkamers en leidt ook zoveel mogelijk een eigen bestaan. In de afgelopen 10 jaar verbleven er ca. 250 kinderen, de gemiddelde verblijfsduur was 1½ jaar.

De kinderen worden geplaatst door Raden voor de Kinderbescherming, Kinderrechters en Voogdijverenigingen. De meesten komen uit gezinnen waarin de verhoudingen te wensen overlaten en waarin situaties zijn ontstaan die voor de kinderen en hun ontwikkeling een bedreiging vormen. Hun gedrag vertoont daarvan dan ook vaak alle verschijnselen.

Het beleid is zoveel mogelijk afgestemd op de mogelijkheden van het gewone gezin. Dit wordt o.a. bevorderd door het deelnemen aan het club- en schoolleven in de omgeving.

„Ellinchem” is een doorgangshuis en selectiecentrum voor gezinsverpleging. De kinderen verblijven er tijdelijk, en worden vandaar uit in andere tehuizen, pleeggezinnen en soms in eigen gezin gebracht. De periode, op „Ellinchem” doorgebracht, is bedoeld als heroriëntatie op de toekomst, vaak los van het ouderlijk milieu. Hierbij kan de hulp van maatschappelijk werker en psychiater niet ontbeerd worden.

In de term „selectiecentrum” komt tot uitdrukking de eis, kennis te verkrijgen van de persoonlijkheidsstructuur van het kind, omdat deze de toekomstmogelijkheden van het kind mede bepaalt. Dit geschiedt door observatie in de groep, door regelmatig contact met de psychiater en eventueel door een psychologisch onderzoek.

(Gegevens ontleend aan een artikel in „Van Mens tot Mens”, ledenorgaan van Humanitas).

Kaderconferenties

Het beraad van het Dagelijks Bestuur met de vertegenwoordigers van de gewesten en grote gemeenschappen vond dit najaar plaats op 3 november in het Erasmushuis te Utrecht. Door voorzitter Van Praag en de org.-secr. Polet werden inleidingen gehouden over het Centrum voor Humanistische Vorming en gezamenlijk overlegd, wat er verder diende te gebeuren.

Op 6 en 7 oktober was er een zgn. regionale conferentie in „De Ark” te Nunspeet. Hieraan namen deel de gewestbesturen van Gelderland, Limburg, Noord-Brabant, Overijssel, Utrecht/Het Gooi en Zeeland met vertegenwoordigers van gemeenschappen uit deze gewesten. Onderwerp van gesprek waren de situatie van het H.V., de opbouw van de samenleving en de techniek van het besturen van een gemeenschap. De deelname was bijzonder groot, zodat de voorzitter bij de sluiting meende te moeten constateren, dat deze regionale conferenties blijkbaar aan een behoefte voldoen.

Uw taak . . . hun toekomst!

Centrum voor Humanistische Vorming Bijdrage f 3,75 per jaar.

Secretariaat: Oudegracht 152, Utrecht. Giro: 60 84 68 t.n.v. het Centrum voor Humanistische Vorming.

Het hoofdbestuur besprak...

in zijn vergadering van 29 september enkele klachten van gemeenschappen over weigering van sprekers en het niet-beantwoorden van brieven. De voorzitter drong er bij de H.B.-leden op aan, deze slechte gewoonte niet te volgen.

Besloten werd, na enige discussie, wie de schrijver van de Nieuwjaarsbrief zou zijn. Tevens werd een voorlopige lijst opgemaakt van eventuele kandidaten voor het hoofdbestuur. Medegedeeld werd, dat er een kleine teruggang is in de omvang van de geestelijke verzorging van de gedetineerden, waarschijnlijk door ambtelijke tegenwerking. Er is hierover al contact opgenomen met de Minister van Justitie.

Over de omvang en vorm van het Centrum voor Humanistische Vorming werd uitvoerig gesproken. Besloten werd de juridische vorm nader te regelen.

Twee nota's kwamen in bespreking t.a.v. werkkampen van jongeren in onderontwikkelde gebieden. Van de zijde der jongeren in HJG en studentenorganisaties is herhaaldelijk aangedrongen op medewerking van het HV, teneinde jonge humanisten in de gelegenheid te stellen hieraan te kunnen deelnemen. Hiertegenover staat de mening, dat deze werkkampen voor de betrokken bevolking weinig te betekenen hebben, omdat in deze landen niet een tekort aan arbeidskracht bestaat, maar aan middelen. Bovendien blijkt hoe langer hoe meer, dat men alleen gediend is van deskundige voorlichting, zonder enige bijbedoeling of bevoogding. Over deze opvatting werd een belangrijke discussie gehouden die resulteerde in de toezegging van het H.B. op korte termijn een bijeenkomst te bevorderen, waarin het gehele probleem grondig kan worden besproken. Daarbij zal ook het India-project van de IHEU een onderwerp van gesprek dienen te zijn.

Het hoofdbestuur nam verder kennis van de stukken die betrekking hadden op het IHEU-congres. Een deel hiervan diende ter bespreking tot de volgende vergadering te wachten. Wel werd besproken, wat het D.B. verder denkt te doen ter bevordering van de discussie over de resoluties en de verbindingen met de organen van de Verenigde Naties, zoals Unesco en FAO. Hierop gaf de voorzitter een uiteenzetting wat tot nu toe was gebeurd en hoe men met de beperkte middelen en bescheiden mankracht aan de gestelde verwachtingen kan voldoen. Men is in de kringen van Unesco en FAO beslist niet ontevreden met onze bijdrage.

Ook de inhoud van de resoluties kwam ter sprake en van de zijde van de voorzitter werden enkele noodzakelijke toelichtingen gegeven. Het grote probleem t.a.v. het India-project is het geld, en dat zal van de IHEU een grote inspanning vergen. We zijn overigens nog pas in het

stadium van sondering der mogelijkheden en wachten op nadere gegevens.

Bij het punt benoemingen hechtte het H.B. zijn goedkeuring aan de benoeming van onze functionaris Van der Hulle te Zierikzee tot gewestelijk geestelijk raadsman.

In zijn vergadering van 27 oktober hervatte het hoofdbestuur de discussie over Oslo en besprak voornamelijk de notulen van de verschillende vergaderingen, die tijdens het internationale congres door het bestuur van de IHEU gehouden werden. Het punt financiën vroeg hierbij speciaal de aandacht, omdat de IHEU met een veel te laag budget werkt dat voor een internationale organisatie rondweg belachelijk is. Dit is ook in Oslo herhaaldelijk ter sprake gekomen en de enige oplossing is de bijdragen van de aangesloten organisaties te verhogen. De meesten van dezen worstelen echter al in hun eigen werkgebied met tekorten. In Oslo is afgesproken dat er eens een begroting opgesteld zou worden van wat er eigenlijk nodig is om aan de eisen en verwachtingen te voldoen en dan te trachten daarvoor ook de middelen te vinden. Het H.V. is te dien aanzien bepaald niet optimistisch gezien de ervaringen in de voorgaande jaren, waarbij de Nederlandse organisatie zowel mankracht als middelen ter beschikking heeft moeten stellen.

De voorzitter deed mededeling van het besluit van het D.B. over te gaan tot aanstelling van enkele functionarissen, t.w. een assistent-geestelijk raadsman voor het Rijnmondgebied en een assistent voor het gevangeniswezen. De middelen hiervoor komen uit speciale fondsen. Dit is ook grotendeels het geval met nog een tweetal functionarissen, waarvan de aanstelling in voorbereiding is en wel een wetenschappelijk medewerker en een assistent voor de organisatie-secretaris, welke eveneens met de opbouw van het Vormingscentrum zal worden belast.

De maandcijfers van leden, abonnees enz. werden nauwkeurig besproken en geanalyseerd. Het ledental handhaaft zich, de sympathisantentoename blijft beneden de verwachtingen, daarentegen is er een toename van het aantal abonnees op onze periodieken. De aanmeldingen voor het Centrum, hoewel daarvan na enkele weken nog weinig kan worden gezegd, zijn beneden de schatting en aan de uitbouw hiervan zal de grootst mogelijke aandacht en energie besteed dienen te worden. In dit verband wees de voorzitter op de speciale TKC van 3 november en hij sprak de hoop uit daar ook veel H.B.-leden te mogen ontmoeten.

T.a.v. de televisie kon worden meegedeeld dat verzocht is om aanvulling van het Televisiebesluit 1956 in dier voege dat ook genootschappen op geestelijke grondslag zendtijd kan worden

toegewezen. Als dit het geval zou zijn zou het H.V. enige malen per jaar voor de TV kunnen verschijnen. (Inmiddels is bericht ontvangen, dat hangende wijzigingen in het besluit hierop van de zijde van de regering niet kan worden ingegaan.)

Het hoofdbestuur besteedde tevens aandacht aan de agenda voor het congres 1963 en besprak de door het D.B. voorgestelde programma. Tevens werd de lijst van H.B.-kandidaten opnieuw bekeken en het D.B. machtiging verleend in deze richting verder te gaan.

Hum. Jongeren Gemeenschap

Het hoofdbestuur van de H.J.G. is thans als volgt samengesteld:

Voorzitter: Peter Kemps, Beckummerstraat 34, Hengelo.

Sekretaresse: Nel Vroomman, Heemskerkstraat 88, Rotterdam.

Sekretaris en Redactie: Pedro van Meurs, Cath. van Renneslaan 33, Utrecht.

Penningmeester: Ton van Zijl, Bloemgracht 101, Amsterdam.

Kampsekretaris en Propaganda: Hans Jong, Asterkade 29, Heemstede.

Geestelijke verzorging bij uitvaart in Drente

Na gewest Friesland en min of meer ook Groningen, heeft het gewest Drente een organisatie geschapen, waardoor op verzoek bijstand kan worden verleend bij begrafenissen en crematie. Op verzoek van het bestuur plaatsen we hieronder een oproep aan leden in dit gewest:

„Daar er de laatste tijd steeds meer behoefte blijkt te bestaan aan humanistisch geestelijke bijstand bij begrafenissen of crematie, hebben wij voor ons gewest een bureau opgericht, waar belanghebbenden deze bijstand kunnen aanvragen. Uiteraard niet alleen ten dienste van Verbondsleden, maar van ieder die er prijs op stelt.

Het bureau werkt in overleg met de landelijke geestelijke raadslieden van het Verbond, die ook zullen medewerken bij de vorming van de sprekers.

Enkele personen hebben zich reeds bereid verklaard, als spreker bij uitvaart te fungeren of zich daartoe te bekwalen. In voorkomende gevallen kunt u zich wenden tot uw gemeenschapsbestuur of tot het gewestelijk bureau, p/a H. A. Bruyn, Meeuwenvaanweg 3, Havelte. Tel. 05214-289.

Hoewel de sprekers zich belangeloos beschikbaar stellen, zullen wij over geld moeten beschikken voor kosten van loonderving, reizen en administratie. Bijdragen tot dit doel worden gaarne tegemoet gezien op genoemd bureau, of op giro 945799 met aanduiding: Fonds G.V. bij uitvaart.

Als leden van het Verbond kunt u in verschillende opzichten uw medewerking verlenen:

1. Families, die van ons optreden gediend zouden zijn, attent maken op deze mogelijkheid, uiteraard zonder enige aandrang.
2. Aan het bureau adressen opgeven van mensen, die u geschikt acht, als spreker te worden gevraagd of daartoe te worden gevormd.
3. Bijdragen toezenden aan het fonds”.

Het laatste nummer

Hoewel er zoveel mogelijk naar wordt gestreefd, elk jaar 8 nummers van dit blad aan de leden toe te zenden, is dat deze keer door allerlei oorzaken niet mogelijk gebleken. Vandaar dat dit nummer een dubbel nummer is en het eerstvolgende pas weer in 1963 verschijnt.

Enkele belangrijke uitgaven van het Verbond

Humanisme en opvoeding, herziene druk f 0,95

De dag ligt nog voor ons (schets van een humanistisch wereldbeeld) door dr. J. P. van Praag f 0,35

De Idee van de Openbare School, door dr. J. C. Brandt Corstius f 0,60

Wat ben ik eigenlijk? f 0,25

Dit wordt gedaan f 0,30

Een verrassende ontmoeting f 0,25

Beginsel en Doel van het Humanistisch Verbond f 0,25

Echt en onecht in geloof en ongeloof, door prof. dr. T. T. ten Have f 0,75

Onze kinderen tussen Humanisme en Christendom, door A. J. Groenman-Deinum f 0,75

Modern Humanisme, door dr. J. P. van Praag (Overdruk uit Scientia) f 1,75

Humanisme en Rede, een serie opstellen van:
J. P. van Praag: Inleiding
T. T. ten Have: Rationeel Humanisme
Albert Daan: Het begrip rede
Libbe van der Wal:

De draagkracht van de rede
H. J. Blackham: De toets der rede
H. Bongers: Verdraagzaamheid en rede f 2,25

Persconferentie over het Centrum voor Humanistische vorming

Het Humanistisch Vormingscentrum is aan het Nederlandse volk gepresenteerd op een persconferentie, die op 4 oktober te Den Haag gehouden werd en waarvoor de pers een verheugend grote belangstelling aan de dag legde.

De voorzitter van het Humanistisch Verbond, Dr. J. P. van Praag, hield op deze persconferentie een inleiding, waarin hij doel en werkwijze van het Humanistisch Vormingscentrum uiteenzette en waarin hij tevens enige gedachten ontwikkelde over de betekenis van de openbare school.

De directe aanleiding tot het oprichten van het Centrum is de Mammoetwet, waarin het humanistisch vormingsonderwijs bij het voortgezet onderwijs is mogelijk gemaakt. De Mammoetwet eist hiervoor een uitspraak van de ouders, hetgeen bij het godsdienstonderwijs niet het geval is. Dr. Van Praag vond deze discriminatie kleinzielig, maar verder van weinig betekenis. Men moet immers aannemen, dat ook het godsdienstonderwijs alleen gegeven wordt als de ouders dit wensen.

Humanistische vorming is onderwijs vanuit een humanistische achtergrond, maar het wenst van de leerlingen geen kleine humanistjes te maken. Het beoogt:

- de leerlingen in de gelegenheid te stellen elementen te ontdekken, die dienstig zijn voor het vormen van een eigen levensovertuiging;
- bij de leerlingen capaciteiten te ontwikkelen die hen in staat stellen een levensovertuiging zelfstandig te hanteren.

Humanistische vorming beoogt niet jonge humanisten klaar te stomen, aldus Dr. Van Praag, maar mogelijkheden tot een volwassen levensinzicht te openen.

Over de openbare school zei Dr. Van Praag o.m. het volgende:

Over de betekenis van de openbare school hebben van de zijde van het Humanistisch Verbond in de afgelopen jaren regelmatig besprekingen plaats gevonden met andere organisaties, zoals met representanten van de Hervormde Kerk, de Centrale Commissie voor het Vrijzinnig Protestantisme, de Nederlandse Onderwijzersvereniging en de Vereniging voor Volks- en Burgeronderwijs.

Algemeenheid mag nooit kleurloosheid betekenen, maar ook geen verdeeldheid. Het wezen van de openbare school ligt in de humaniteit, die door mensen van verschillende levensovertuiging verschillend gefundeerd wordt. Al naar de overtuiging krijgt de humaniteit een eigen kleur

en een eigen taal. Een algemene school accepteert en waardeert deze kleur- en taalverschillen. Iedere school, ook de bijzondere, staat open voor iedereen. Maar op de openbare school worden alle richtingen als *gelijkgesteld* erkent. Dr. Van Praag zei het ten eerste te betreuren, dat men van Hervormde zijde deze ontwikkeling der gedachten vooralsnog niet heeft kunnen meemaken. Spreker zei dat dit feit hem met diepe zorg voor de toekomst vervulde.

Na de inleiding had een langdurige en zeer geanimeerde gedachtenwisseling plaats, waarbij de vertegenwoordigers van de pers getuigden van een grote en diepgaande belangstelling voor het onderwerp.

(Overgenomen uit de Humanistische Documentatiedienst)

Bejaardenhuis in Den Haag

De Coornhert Stichting in Den Haag, aangesloten bij de Humanistische Stichting Huisvesting Bejaarden (H.S.H.B.) vordert goed met haar plannen een bejaardentehuis in Den Haag te stichten. Er is reeds een architect aangetrokken, de grond is toegewezen en thans wordt gewerkt aan een schetsontwerp.

Het tehuis zal waarschijnlijk ongeveer 250 bewoners kunnen bevatten terwijl het tevens nog een aantal flats voor zelfstandige bewoning zal krijgen.

Huisvesting bejaarden

De Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden werd opgericht door de Nederlandse Vereniging voor Maatschappelijk werk Humanitas, de Vereniging tot bevordering van zelfstandig denken De Vrije Gedachte en het Humanistisch Verbond.

De Stichting stelt zich ten doel het bevorderen van de totstandkoming van bejaardentehuizen op humanistische grondslag, in het bijzonder ten behoeve van hen die geacht willen worden niet tot enig kerkgenootschap te behoren.

Men kan het werk van de Stichting steunen door begunstiger of contribuant te worden.

Het bureau van de Stichting stelt zich tot taak plaatselijke initiatieven met raad en daad te ondersteunen.

Adres: Humanistische Stichting voor Huisvesting Bejaarden, Slotermeerlaan 1, Amsterdam-W. Telefoon 13 08 11.

Voor hen, die hun vakantieplannen reeds vroeg maken, hieronder een overzicht van datgene, wat in 1963 wordt georganiseerd.

1 Bejaardenweken in „De Ark”

Gezien de bijzonder geslaagde weken in dit jaar worden in 1963 4 bejaardenweken gehouden en wel:

- van 11-25 mei en
- van 14-28 september

De prijs bedraagt f 38,50 per week, terwijl elke gast recht heeft op 1 consumptiekaart van 21 consumpties voor f 3,50.

Leiding nog niet bekend.

2 Paas-week-end op „De Ark”

Van donderdagavond 11 april t/m maandagavond 15 april het gebruikelijke paas-week-end. Prijs f 34,50 voor volwassenen, f 26,- voor kinderen van 6 t/m 10 jaar en f 17,25 voor kinderen van 0 t/m 5 jaar.

3 Vacantie op „De Ark”

Nog wel heel ver van ons af, maar thans reeds de mededeling, dat de prijzen voor 1963 ongewijzigd zijn. Vooral zij, die in het volle seizoen, d.w.z. juli/augustus in Nunspeet willen zijn, adviseren wij tijdig hun plannen gereed te maken en hun vakantie te bespreken.

U weet het: Leden van het Verbond ontvangen 10 % reductie op de pensioenprijzen (alleen voor zichzelf).

4 De Buitenwerk Commissie

Voor 1963 worden de kampen voor kinderen gehandhaafd.

Gedacht wordt aan 3 jongeren kampen van 13-15 jaar (in tenten) en een vast kamp voor onze 10-12-jarigen.

Voorts, en dat is nieuw, een trekkamp voor 16- tot 18-jarigen naar Luxemburg. Tenslotte geen kamp voor volwassenen. De belangstelling hiervoor is te klein.

Een nieuwe uitgave

Rede en Religie in het Humanisme

Het boek, dat een behoorlijke omvang heeft (ruim 250 pagina's) en een kloek formaat is voor een gedeelte de herdruk van de brochures Humanisme en Rede en Humanisme en Religie. Voorts echter aangevuld met een aantal nieuwe hoofdstukken.

Het is een waardevol bezit en een mooi geschenk voor de komende feestdagen. De prijs bedraagt f 9,90. Verkrijgbaar bij de brochure handelaar in uw gemeenschap of bij het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht. Giro 30 49 60.

Het gesprek

Teneinde de leiders van gespreksgroepen de gelegenheid te geven ervaringen uit te wisselen en voorzover nodig te scholen, heeft de Commissie Groepsgesprek van het H.V. op 20 en 21 oktober in „De Ark” een werkweekende gehouden. Hieraan namen ruim 30 gespreksleiders uit verschillende gemeenschappen deel. De voorzitter van de Commissie, het H.B.-lid De Leede besprak vele aspecten van het werk en behandelde onder meer de resultaten van een enquête. De deelnemers waren van mening, dat deze jaarlijkse bijeenkomsten in een behoefte voorzien, maar in het vervolg reeds op vrijdagavond dienen te beginnen, zodat er wat meer tijd ter beschikking komt.

STICHTING STEUNFONDS PRAKTISCH HUMANISME

Het jaar 1962 loopt ten einde. Langzamerhand gaat het Steunfonds de rekening opmaken. Niet met angst en beven, want de f 88.000,-, die reeds op de spaarbank staan, rechtvaardigen een optimistische stemming.

In enkele jaren is een Fonds opgebouwd dat de volledige kosten van het lopende werk van praktisch humanisme voor zijn rekening kan nemen. Bovendien kon het Steunfonds in de loop van 1962 het Humanistisch Verbond een bedrag toezeggen, dat nodig is voor aanstelling van de eerste plaatselijke-geestelijke-raadsman-in-volledige-dienst.

Ondanks het feit, dat het Steunfonds eind 1962 met een aanmerkelijk hogere uitkering over de brug moet komen, organiseert het dit jaar geen grootscheepse inzamelingsactie meer. Het Steunfonds heeft zoveel bekendheid gekregen en mag op zoveel sympathie rekenen, dat met één grote inzameling per jaar kan worden volstaan.

Er komt derhalve in de a.s. decembermaand, d.w.z. tegen St.-Nicolaas of Kerst, geen kaart of circulaire, met verzoek om een bijdrage of extra gift, in uw bus. Desalniettemin hoopt het bestuur dat zij, die zich hebben voorgenomen pas tegen het einde van het jaar te gireren, het Steunfonds niet zullen vergeten.

Volledigheidshalve volgt hier het gironummer.

Giro 6168

t.n.v.

Stichting Steunfonds Praktisch Humanisme, te Amersfoort

Nieuws uit de gemeenschappen

Ondanks het feit, dat er in *Amersfoort* nog steeds geen volledig bestuur valt samen te stellen, gaat men er gewoon door met het werk, en dat niet alleen. Nieuwe dingen komen ook aan de beurt, o.a. een oppasdienst voor hen, die wel eens naar een bijeenkomst willen en dan toch de kinderen onder veilige hoede achterlaten.

Nijmegen had een goede start met de openingsavond met als spreker Prof. Stuiveling. Er waren opmerkelijk veel belangstellenden.

De traditionele Nieuwsjaarsbijeenkomst in *Deventer* werd al in het oktobernummer van het maandblad aangekondigd. De belangstelling is altijd zo groot, dat men de datum graag tijdig wil weten, opdat men weer van de partij kan zijn.

Het bestuur van *Enschede* dringt er op een originele manier op aan, te helpen met het bezoek van belangstellenden. Het gaat in de vorm van een vraag- en antwoordspel, dat in het maandblad wordt afgedrukt. Adressen hebben ze er genoeg, maar liefst 10.000.

Om het contact met de „buitenleden” te versterken, zijn ze in *Apeldoorn* in Epe op bezoek geweest. Dat heeft geleid tot de overweging, dat in de laatste gemeente best een werkgroep van het H.V. zou kunnen bestaan en daar wordt nu aan gewerkt.

Soest/Baarn wist een deskundig man te strikken om in een reeks huiskamerbijeenkomsten over opvoeding te praten. De eerste avonden waren een succes.

Onze kleine gemeenschap *Nieuwe Niedorp/Winkel* werkt voor haar bijeenkomsten veel samen met andere organisaties ter plaatse. Een uitstekend middel om ook anderen in kennis te brengen met het georganiseerde humanisme. En als bijzondere service, wie per auto gehaald en gebracht wil worden, behoeft maar te bellen.

Hoewel *Haarlem* noodgedwongen tot een eenvoudiger uitvoering van het maandblad moest overgaan betekent dat helemaal niet een vermindering van activiteiten, integendeel. Bijzonder verheugend zijn de bijeenkomsten in verschillende wijken. We zien er de voorlopers in van afzonderlijke gemeenschappen.

In *Bussum* is nader contact gelegd met Doopsgezinde jongeren. Over en weer bezoekt men eens elkaars bijeenkomsten en wordt een ge-

sprek gevoerd. En wat dat laatste betreft, de opper-gespreksleider van het H.V. komt het in januari eens voordoen.

„Gaaf het wel goed?” vroegen functionarissen en andere werkers van *Amsterdam* zichzelf en anderen op een bijeenkomst in Randenbroek te Amersfoort. Vele vragen werden opgeworpen en soms ook beantwoord. De conclusie was: we hebben een plan nodig om het ledental uit te breiden en de leden, die we hebben, te houden. En over een paar maanden moet dat plan er zijn. We zijn benieuwd.

Drachten begon de eerste huiskamerbijeenkomst met het stellen van de vraag of euthanasie geoorloofd is. Een niet van actualiteit ontbloeit onderwerp.

In *Arnhem* werd een forumavond gehouden, die goed was bezocht. Een volle zaal, de helft leden, een kwart leden van een kerkgenootschap en een tweede kwart niet-leden buitenkerkelijken. Men is ook gestart met een damesgroep op een ochtend. Gezien de ervaringen elders zal dat ook wel aan een behoefte blijken te voldoen.

Het bestuur van de federatie *Den Haag* wil ernst maken met de propaganda voor het Centrum voor Humanistische Vorming. Alle bestuursleden van de vier gemeenschappen zijn voor een dringend beraad bijeengeroepen. Een aardige vondst in het blad is het hoekje: Waarom ik lid werd van het H.V.

Assen, dat jaren geleden begonnen is met jeugdwerk voor kinderen vanaf 5 jaar, is daar opnieuw mee gestart, nadat gedurende enige tijd de belangstelling onvoldoende was. Nu komen er weer elke zondag zo'n goede 30 kinderen bijeen, en werken dan onder leiding van enkele enthousiaste jongeren aan allerlei plezierige dingen. En het zijn niet alleen kinderen van leden, maar ze brengen hun vriendjes ook mee. Een voorbeeld ter navolging. Wie er meer van wil weten, moet maar eens gaan kijken. Maar wel van te voren vragen of het schikt.

Ook *Zeist* heeft nu een vrouwengroep, die één keer per twee weken van plan is bijeen te komen. Het wordt zo langzamerhand al een hele reeks en hier en daar is er ook al contact tussen de verschillende groepen.

En we eindigen deze keer met het opwekkende bericht, dat *Rotterdam* thans bezig is tot wijkbijeenkomsten te komen. De eerste pogingen zijn hoopgevend.

Op het Congres in Oslo is van de kant van de Indiase humanisten een plan ingediend dat beoogt om in het kader van de zgn. Anti-Honger Actie van de FAO in de provincie Blihar een project ter hand te nemen. Het congres heeft besloten alles te doen om dit voorstel uit te voeren en onze Engelse vrienden zijn al bezig hiervoor de wegen te vinden.

Het uitvoerige verslag van het congres in Oslo verscheint vermoedelijk over enkele weken. Belangstellenden kunnen nu al een exemplaar laten reserveren bij het bureau van de Internationale p/a ons Centraal Bureau.

Op verzoek van de Franse en Duitse organisaties wordt nagegaan in hoeverre het blad van de Internationale, International Humanism, ook gedeeltelijk in de Franse en Duitse taal zal kunnen verschijnen. Ook de mogelijkheid van de vertaling van belangrijke artikelen in het Spaans wordt onderzocht. Dit laatste is vooral van belang voor de Zuid-Amerikaanse landen.

Nieuws uit de gewesten

De familiedag van *Utrecht/Het Gooi* in Utrecht op zondag 14 oktober moet een plezierige gebeurtenis zijn geweest. Dat hebben we tenminste hier en daar opgevangen, hoewel niemand er aan heeft gedacht er eens een verslagje van te maken. Jammer! Ook de vrouwengroepen uit de omgeving van Utrecht zijn in de Domstad bijeengeeweest, maar ook hiervan weten we, omdat we van enig nieuws verstoken zijn gebleven, niets te vertellen.

In *Zuid-Holland-Noord* een nieuwe voorzitter, een geslaagde bijeenkomst van functionarissen in Delft (we krijgen nog een verslagje, hebben ze beloofd) en, maar dat is nog helemaal niet zeker, ze lopen er rond met de gedachte aan een Landdag in 1963. Als het zover komt, hoort u wel meer.

Zeeland, lang een achtergebleven gebied, begint gelukkig bruisende tekenen van leven te geven. Een goed samengesteld eigen gewestblad, in alle gemeenschappen goed bezochte bijeenkomsten, plannen voor een werkgroep in Zierikzee en ook een eigen gewestelijk raadsman, de heer Van der Hulle in Zierikzee. Helaas hadden ze begin november pech doordat de aangekondigde spreker voor een hele reeks bijeenkomsten door ziekte verstek moest laten gaan. Maar ze zullen wel wat geïmproviseerd hebben.

In *Groningen* een studiedag met als actueel onderwerp: Hoe helpen we onze kinderen bij het vormen van een levensovertuiging? Inleider was ons H.B.-lid drs. Colpa, die al enige jaren vormingsonderwijs heeft gegeven.

Friesland heeft het plan in Franeker tot het vormen van een werkgroep te komen. Kan geen kwaad, in deze provincie is het percentage buitenkerkelijken nogal aan de hoge kant en de Friezen hebben altijd belangstelling voor geestelijke zaken.

En aangezien de eerste volledige functionaris voor de geestelijke verzorging in het gebied van de Maasmond is benoemd, kan gewest *Zuid-Holland-Zuid* daar in de nabije toekomst van profiteren.

Testamentaire Beschikking

Degenen die het Humanistisch Verbond willen gedenken bij testamentaire beschikking, verzoeken wij daartoe de volgende vorm te kiezen:

„Ik vermaak aan het Humanistisch Verbond te Utrecht de som van uit te keren binnen maanden na mijn overlijden, vrij van alle kosten en rechten”.

Werkgroep Purmerend

In Purmerend hebben enkele leden, in overleg met het bestuur van het gewest Noord-Holland en de gemeenschap Zaanstreek e.o. het initiatief genomen een werkgroep op te richten. Het secretariaat berust bij Mevr. M. Stolp-Westerhof, Suze Groenewegstraat 51.

Een eerste bijeenkomst werd gehouden op 15 november, waar de org.-secretaris van het H.V. sprak over „Modern humanisme en Humanistisch Verbond”.

De bazaar in het Gerhardhuis

Terwijl ik dit schrijf, lopen mijn kinderen heel gelukkig en trots rond met de cadeautjes, die ze vanmorgen in hun schoen gevonden hebben. 't Zijn heel originele en waardevolle dingen deze keer, want het is allemaal handwerk, gemaakt door de bewoners van het Gerhardhuis en verkocht op de grote jaarlijkse bazaar, deze keer ten bate van de reumabestrijding, Humanitas en de financiering van een blindegeleidehond.

Alleen het rondlopen op die bazaar was al een genoegen op zichzelf. De grote rekreatiezaal was veranderd in een markt, vol stalletjes, waar van alles te koop was, met allerlei leuke attracties en een grabbel... ja, wat was het eigenlijk, geen grabbelton, meer een grabbeldame, want ze was mooi uitgedost met een luifelhoed en een crinoline en enorme zakken op haar rok, vol kleine pakjes.

In de hal was een koffie- en theetentje, waar

ook bijzonder goede zaken werden gedaan, te meer, omdat er een dame met een grote schaal heerlijke plakken worst bij stond en als je daar eenmaal ingevlogen was, omdat je er, zoals ze verzekerde, slank van werd, nu, dan dreef de dorst je onmiddellijk naar het tafeltje van een meneer, die geen handen genoeg had om de consumptiebonnen te verkopen.

En dan heb ik verkoopsters meegemaakt, die je alles konden aanpraten wat ze maar wilden en 't is gek, maar je vond het nog leuk ook. Dat is ook een gave, hoor!

Gelukkig had ik een grote tas meegenomen en wat de financiën betreft, och, bietjes en sla met eieren willen in deze gevallen nog wel eens uitkomst brengen!

't Was voor een goed doel en het heeft f 4600,- opgebracht en een heleboel vreugde, zowel bij de makers als bij de kopers!

(slot van pagina 1)

noodzaak zich aan een te sluiten om de wetenschap bewust te mobiliseren tot een konstruktief in plaats van tot een destruktief instrument van menselijke ontwikkeling. Op de konferentie werd nadrukkelijk gekonstateerd en erkend, dat de bemoeienis van de wetenschapsbeoefenaar met wereldproblemen legitiem en noodwendig voortvloeit uit de betekenis van de wetenschap voor de wereldsituatie van nu.

De verruiming, nu, heeft zich gemanifesteerd in de wijze waarop men tracht de centrale doelstelling te helpen verwezenlijken. Die verruiming heeft men vooral in drie richtingen gezocht: wetenschappelijk, geografisch en methodisch.

Oorspronkelijk waren het vooral beoefenaars van de natuurwetenschappen die in het beraad werden betrokken. Zij concentreerden zich op de technische vraagstukken van wapeniging en ontwapening, militaire strategie en evenwicht, beveiliging en inspectie, zoals ze zich in de direkte onderhandelingen voordeden. Het uitblijven van een praktisch resultaat van deze onderhandelingen en het besef dat de strategie van de „afschrikking” niet meer zuiver militair maar vooral ook sociaal-psychologisch is en de gevolgen van de wapeniging sociaal-ekonomisch zijn, hebben geleid tot de groeiende bemoeienis van beoefenaars van de sociale wetenschappen. Een groot aantal terreinen van onderzoek is door deze beoefenaars van de sociale wetenschappen in Londen aan de orde gesteld: het verband tussen geestelijke gezondheid, sociaal-psychologische spanningen en (koude) oorlog, de rationele en irrationele factoren in politieke en militaire beslissingen, de ekonomische tegenstellingen en het oorlogsgevaar, de ekonomie van wapeniging en ontwapening, de betekenis van onderwijs en opvoeding voor het probleem van vrede en veiligheid, enz.

Maar terwijl verondersteld wordt, dat eenstemmigheid in natuurwetenschappelijke vraagstukken niet wordt belemmerd door verschillen in levensbeschouwelijke, godsdienstige en politieke overtuiging, is men in het algemeen van mening dat deze

overtuiging wel een belangrijke rol speelt in sociaal-wetenschappelijke oordelen en inzichten. Aan de ene kant vrees men, dat uitbreiding van het wetenschappelijke onderzoeksgebied het bereiken van eenstemmigheid zou kunnen bemoeilijken, aan de andere kant geeft men toe dat zonder deze uitbreiding een wezenlijk akkoord tussen Oost en West niet goed realiseerbaar moet worden geacht. Juist hier zou echter het beraad in bewust levensbeschouwelijke kring, buiten de Pugwash-beweging om maar ter ondersteuning ervan, belangrijk kunnen bijdragen tot verheldering en opklaring.

De verruiming in geografische zin kwam tot uiting in het veel grotere aantal landen, van waar tegenwoordigers op de konferentie zijn uitgenodigd. De overtuiging wint veld, dat oorlog en vrede geen zaak is van de kernmogendheden alleen en dat ook de kleinere landen hierin een onmisbare bijdrage leveren. De deelname van „neutrale” landen in de ontwapeningsbesprekingen, de erkenning dat het vraagstuk van het ongelijke tempo in ontwikkeling tussen de verschillende landen gekoppeld is aan het vraagstuk van de vrede, de mogelijkheid dat bij het bestaan van een „afschrikkingsevenwicht” tussen de kernmogendheden een „katalytische oorlog” wel eens ontketend zou kunnen worden in randgebieden, en het besef dat ontwapening en vrede aan-gelegenheden zijn van de mensheid als geheel hebben deze verruiming wenselijk en noodzakelijk gemaakt. In het centrale voortzettingskomité zijn behalve geleerden uit Engeland, de Verenigde Staten en de Sovjet Unie, zoals tot nu toe, nu ook tegenwoordigers uit West-Europa, Oost-Europa en Azië opgenomen, terwijl er plaatsen worden gereserveerd voor China, Afrika en Latijns Amerika. Ook de verruiming van de Pugwash-beweging in geografische zin heeft voor een oriëntatie hierop van het internationale humanisme betekenis.

Tenslotte is er de verruiming in de methode van benadering, die voortvloeit uit het groeiende besef, dat direkte onderhandelingen inzake ontwapening grotere en reëlere kansen tot slagen hebben, wan-

(slot van pagina 3)

Of de humanist een God, een oergrond, een totaliteit erkent, is van secundaire betekenis voor zijn levensbeschouwing; het primaire is het menselijke uitgangspunt. In dit uitgangspunt ligt de overeenstemming van niet- en wel-religieuze humanisten, tegenover elke christen, van welke schakering of modaliteit. W. v. Dooren

Groet een vriend en help een kind

In onze wereld met grote politieke spanningen gaat het Kinderfonds van de Verenigde Naties (UNICEF) verder met zijn taak om overal op de wereld te helpen voor het welzijn van kinderen en van de moeders die hun het leven geven. In samenwerking met de Wereld-Gezondheids-Organisatie, de Voedsel- en Landbouw-Organisatie en andere organisaties van de Verenigde Naties stelt de UNICEF de regeringen van achtergebleven gebieden in staat een begin te maken met programma's voor een betere volksgezondheid, die ze later zelfstandig uit kunnen bouwen.

Zes honderd miljoen kinderen op deze wereld zijn ondervoed en lijden aan allerlei ziekten. Eén van de middelen van het UNICEF-comité om de nodige gelden te verkrijgen is de jaarlijkse verkoop van kinderkaarten. Kunstenaars uit de gehele wereld stellen hun ontwerpen gratis beschikbaar en ook dit jaar worden weer 12 nieuwe kaarten aangeboden à 40 cent per stuk. De onbedrukte kaarten kunt u het gehele jaar gebruiken om uw beste vrienden een groot te sturen, terwijl de nieuwjaarskaarten voorzien zijn met goede wensen in vijf talen.

De opbrengst van f 2 betekent genoeg melkpoeder om twintig kinderen een week lang elke dag een glas melk te geven: f 5 geeft antibiotica om tien kinderen te genezen van trachoom, een besmettelijke oogziekte die tot blindheid leidt; f 10 betekent genoeg penicilline om vijftig kinderen te genezen van framboesia, een tropische ziekte die velen voor hun leven verminkt; f 25 geeft genoeg BCG-vaccin om 650 kinderen tegen tbc te beschermen; f 100 om 25 melaatsen drie jaar lang te behandelen en - als het niet te laat is - te genezen; f 500 kan een dorp van duizend inwoners een jaar lang tegen malaria beschermen met behulp van DDT en f 1000 is bijna genoeg voor de inrichting van een klein gezondheidscentrum voor moeder en kind.

Dit is mogelijk omdat de bijdrage van de landen die geholpen worden minstens zo groot moeten zijn als die van de UNICEF - uw gift wordt dus in de praktijk verdubbeld. De kaarten zijn verkrijgbaar in doosjes van tien stuks indien u ze bestelt of in consignatie vraagt.

Losse kaarten kunt u bestellen bij mevrouw A. Treurniet-Wiersma, De Savornin Lohmanlaan 71, Den Haag à 40 cent per stuk plus eventuele portokosten.

neer ze worden ondersteund door een grootscheepse, bewuste, systematische en integrale „strategie van de vrede”. Geleerden in de Pugwash-beweging kunnen zo'n strategie van de vrede hoogstens helpen uitdenken, voorbereiden en coördineren, maar het uitdragen van de beweging naar buiten, het mobiliseren van de maatschappelijke krachten, de edukatieve en psychologische omvorming van de publieke opinie, en de noodzakelijke sociale en politieke reorganisatie zullen het werk zijn van grote internationale organisaties en bewegingen. Ook hier heeft het internationale humanisme een taak en een roeping te vervullen.

Kwee Swan Liat

¹⁾ Mens en Wereld 4 augustus 1962.

²⁾ Een verslag is opgenomen in Wetenschap en Samenleving oktober 1962.

³⁾ Zie o.a. Wetenschap en Samenleving juli/augustus 1962.

⁴⁾ Mens en Wereld 18 november - 2 december 1961.

De onvolkomen mens en de macht

De Nederlandse wijsgerige socioloog Prof. R. F. Beerling, een man van fabelachtige belezenheid, heeft in 1956 het werk gepubliceerd „Kratos, studies over macht”. Het is voor mij het beste boek dat Beerling op zijn naam heeft staan. Men kan het een meesterwerk van compilatie noemen want alle bestaande literatuur over de macht is erin vervat, maar het eigen standpunt van Beerling ontbreekt geenszins. Het is zelfs in geïnspireerde bewoordingen geformuleerd.

Toch gaat het meer om een verzameling afzonderlijke studies dan om een homogeen boek zodat de visie van de schrijver zich moeilijk laat samenvatten. In ieder geval wordt de macht gekarakteriseerd als „centrale anthropologische categorie”, een karakteristiek waarmee wij van harte instemmen. Zij wordt gedefinieerd als „het vermogen tot het doorzetten van beslissingen waardoor (in het algemeen) de werkelijkheid verandering ondergaat en (in het bijzonder) medemensen in hun gedragingen worden beïnvloed”. Of om met Tarde te spreken: macht is „le privilège de se faire obéir” (het privilege om zich te doen gehoorzamen). Hierbij bedenke men dat een definitie nooit goed of slecht is te noemen, maar alleen min of meer vruchtbaar. Het doorzetten van beslissingen is de kern van de voorgestelde definitie. Het gaat om de resultante van de botsing tussen het subject en het object van macht, die de polen vormen van de machtsrelatie.

De onvolkomen mens

Wat heeft de macht te maken met de onvolkomenheid van de mens? Om deze vraag te beantwoorden gaan wij, als existentialistisch humanist, uit van het mensbeeld van Sartre. De mens is vrijheid, de mens is wat hij van zichzelf maakt. Zulks in tegenstelling tot het dier dat een gegevenheid is waar het niet bovenuit kan. Het dier is in zijn soort volkomen; de mens is in zijn soort onvolkomen. De mens kan zichzelf ontwerpen, hetgeen een andere formulering is voor de menselijke mogelijkheid om zijn vrijheid te realiseren. Aangezien de vrijheid van de een vaak de onvrijheid van de ander betekent ontstaat de machtsstrijd die aan de menselijke situatie inhaerent is. Uit deze anthropologische constatering vloeit voort dat de mens tegelijk subject en object van macht is. Wie zich doet gehoorzamen is het subject, de ander het object van de machtsrelatie.

Men kan ook het vrijheidsontwerp van de ander als eigen vrijheid ervaren en derhalve met hem solidair zijn. In dit geval is er sprake van vrijheidsmacht. In het andere geval kan men spreken van dwangmacht, welke is gericht op het bedwingen en breken van weerstanden. Wat voor de één vrijheidsmacht is kan voor de ander dwangmacht betekenen.

Scheppen van instituten

De machtsrelatie die aan de mens eigen is brengt een geweldige problematiek met zich mede en het zich alleen maar verlaten op de naakte machtsstrijd is zo katastrofaal dat de mens van oudsher heeft gezocht naar middelen en instellingen om deze problematiek in goede banen te leiden. Nemen wij de eenvoudige relatie van twee mensen die zich in een machtsstrijd bevinden. Ten behoeve van het winnen van de strijd zetten zij alle scrupules overboord en vechten zij op leven en dood. Of, zoals Eichmann het formuleerde, „ik moest gehoorzamen aan de oorlogswet en aan mijn vlag”.

Het is derhalve begrijpelijk dat er een tendens bestaat om de macht weg te organiseren of de wil tot macht aan banden te leggen. Men denke aan het feit bijvoorbeeld dat men een tram kan bestormen, maar dat men ook een rij kan gaan vormen en zijn beurt kan afwachten. In het laatste geval is de macht weggeorganiseerd, althans in goede banen geleid.

De mens heeft instituten gecreëerd om het probleem van de macht in de hand te houden. Zo valt bijvoorbeeld te wijzen op het geldwezen

als middel om de machtsstrijd inzake goederen te reguleren. Want wat is geld anders dan beschikkingsmacht? Ook het instituut van de eigendom is te noemen als een vorm van Bändigung van de macht. Waarbij op te merken valt dat de bestaande eigendomsverhoudingen weer een nieuwe machtsstrijd ontketenen, met andere woorden een dialectiek te zien geven. Het schepenen van de staat, het grote beest, is eveneens een geliefkoosd middel om van de macht als menselijk probleem af te komen. Maar iedere oplossing van dit probleem schept weer nieuwe problemen. Zo is de mens!

En wij hebben ons afgevraagd of de mens niet te definiëren is als het dier met machtsproblemen. Wij kunnen samenvattend constateren dat de mens zijn machtsproblematiek o.a. heeft „opgelost” door de macht te incorporeren in instituten. Doch deze gaan nu zelf inwerken op de machtsstrijd die een nooit eindigend probleem vormt.

Uit macht wordt recht

Het spreekt vanzelf dat de economische verhoudingen, de maatschappelijke instituten en de psychologische impulsen een juridisch jasje vereisen. Men zou het recht ook een bijproduct van de macht kunnen noemen, hetgeen een andere formulering is voor het „uit macht wordt recht standpunt”. Het recht wordt dan gezien als een optimum binnen een bepaalde machtsconstellatie. Hiermee wordt de opvatting, die het recht beschouwt als een uitvloeisel van een transcendentie afgewezen, alsmede de natuurrechtsgedachte die in traditionele kringen in de loop der tijden veel aanhang heeft gevonden.

Bron van het recht is de menselijke macht en het menselijk geweld. Deze visie wordt rigoureus vertegenwoordigd door de Duitse rechtsgeleerde von Jhering in zijn werk „Der Zweck im Recht”, waarin de beroemde formulering voorkomt „Recht ist die Politik der Gewalt”. Ter toelichting ontleen wij de volgende zinnen aan Beerling. „De geschiedenis van het geweld op aarde is de geschiedenis van het menselijk egoïsme en de geschiedenis van het egoïsme bewijst, dat dit op de duur verstandig, berekenend wordt en leért. Het wendt de kracht van anderen te eigen nutte aan en legt zich uit welbegrepen eigenbelang zelfbeheersing op. Zo komt het geweld tot recht, nl. door zichzelf een maat aan te leggen. Het recht is niets anders dan die maat of norm. Door het geweld is het recht in de wereld gebracht, het is haar zelfgeschapen werk. Ik schrik er niet voor terug, zegt Jhering, het voor het geweld op te nemen. De meeste mensen miskennen de betekenis, die het in de wereld heeft en behoort te hebben. Recht zonder geweld is een lege naam. Het geweld drijft het recht als zijn eigen maat uit zich te voorschijn”.

Er laat zich over discussiëren of de visie van von Jhering een uitputtende is, maar de geschiedenis der mensheid toont veelvuldig aan dat macht en geweld worden omgesmeed tot recht. Voor wat het geweld betreft in het atoomtijdperk zien wij hierin de enige mogelijke oplossing.

Politiek en frustratie

De rechtsnormen betekenen voor de individuele burgers bindende voorschriften waarvan de nakoming zonnodig kan worden afgedwongen met sancties. Zij codificeren een gemeenschapsbinding binnen een gegeven machtsconstellatie. Over de relatie tussen gemeenschapsbinding (overheidsmacht) en individuele vrijheid kan ver-

schillend worden gedacht. Zij vormt het onderwerp van de politieke strijd.

In de laatste tijd is een nieuwe wetenschap opgekomen, de wetenschap der politiek, die als kenobject heeft het machtsaspect der menselijke verhoudingen. Zij wordt bestudeerd in de zogenaamde zevende faculteit tezamen met de sociale wetenschappen. Het hoeft geen verbazing te wekken dat de politieke- en sociale wetenschappen zo bijelkander worden aangetroffen. Aan de frustraties (dat zijn gevoelens van geblokkeerd zijn in zijn strevingen) die de politieke maatregelen bij de mensen opleveren kan door de sociale wetenschappen weer worden gedokterd. De psychosomatiek vormt een vruchtbare verbinding met de medische faculteit.

De derde mens

Om de huidige mens te typeren kunnen wij hem met Alfred Weber, de jongere broer van de beroemde socioloog Max Weber, noemen: de derde mens. Alfred Weber maakt in zijn bekende werk „Kulturgeschichte als Kultursoziologie” namelijk het onderscheid van de eerste- tot de vierde mens in de geschiedenis der mensheid.

De eerste mens is de Neandertaler, wiens overblijfselen men kan bestuderen als men vanuit Düsseldorf een uitstapje maakt naar het Neandertal en deszelfs museum. Hij leefde vanaf 400.000 jaren geleden van het verzamelen van natuurprodukten en van de jacht op onvoorstelbaar primitieve wijze.

De tweede mens, ook wel genoemd de Aurignac-mens, trad zo ongeveer 100.000 jaren geleden in de geschiedenis. Hij greep reeds in zekere mate ordenend in het natuurverloop in door systematisch te jagen en te vissen en door veldvruchten te telen, maar leefde toch vervlochten in de natuur vervuld van magische opvattingen, die de verbinding vormden met de natuurkrachten. Zijn tekeningen zijn thans nog te zien o.a. in de grotten van Altamira (Spanje).

En de derde mens: dat zijn wij, dat wil zeggen wij constitueren volgens Weber zijn laatste stadium. De derde mens is de machtsmens, de mens met heerschappij over natuur en medemensen. Hij maakt zijn historische entree zo ongeveer 4000 jaren voor Christus met de culturen van het oude Egypte en Babylonië, die een staat en een kanalenstelsel ter irrigatie van het land opbouwden. De derde mens is „Zweckrational” (rationeel op een doel gericht). Zijn optreden hangt volgens Weber samen met het feit dat hij een veeteler was, die ook rijdieren fokte. Als beheersers van het rijdier, als ruitervolk, werd hij beheersers van de mens en al spoedig was hij in staat pyramiden te bouwen. Na enige duizenden jaren groeide hij uit tot wat wij nu zijn. Wil men een pleidooi voor ons houden dan kan men met Weber spreken van „de als vrijheid en menselijkheid geïntegreerde mens”, wil men het vonnis over ons vellen dan hebben wij in de huidige historische fase te maken met de machtsmens die zijn ondergang tegemoet gaat.

Het laatste hoofdstuk van Webers boek draagt de alarmerende titel: Komt de vierde mens?, waaronder wordt verstaan de robot van een bureaucratie. Alles is dan tot apparaat geworden en de vierde mens is de onvrije mens die leeft onder de „Gesamtverapparatur”. De problematiek van de onvolkomen mens en de macht laat zich ook aldus formuleren: Hoe ontkomen we aan de vierde mens?

Menselijke houding

Uit het voorgaande zal duidelijk geworden zijn dat het machtsprobleem het vrijheidsprobleem is van de mens. En hieruit vloeien de houdingen voort, die mogelijk zijn. Men kan tegen de macht van de ander rebelleren indien men eigen vrijheid tekort voelt gedaan; men kan voor de macht van de ander capituleren waarbij de eigen vrijheid wordt opgegeven en men kan met de macht van de ander solidair zijn omdat men die als vrijheidsmacht voelt. Maar altijd gaat het bij het machtsprobleem om de vrijheid van de mens.

Jac de Roy

IK denk er ZO over

Dienstweigering

Het merendeel van de dienstweigeraars van voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog, w.o. vele onkerkelijken, legde de nadruk niet op het „doden”, maar op het „doden op bevel”. Hoewel in de jaren nadat de D.W.-wet was ingevoerd ook wel als argument tegen het-zich-op-deze-wet-beroepen is gebruikt, dat de wet bleef uitgaan van het recht van de staat om dienstplicht op te leggen, is dit zeer zeker niet de enige oorzaak geweest van het feit, dat velen er geen gebruik van maakten. De oorzaak was mede, dat het voldoende bekend kon zijn, dat de Commissie van onderzoek er zeer eigenaardige opvattingen op na hield over de wijze waarop van het gewetensbezwaar moest blijken. Niet de bom op Hiroshima, of het bombardement van Rotterdam, niet de slachting van de loopgravenoorlog werden gebruikt om het geweten van de jonge man te toetsen, maar zijn reactie op een aanranding van zijn moeder of zijn meisje. M.a.w. men ging niet uit van het begrip „moord”, maar van situaties, waarin van „noodweerexces” zou sprake kunnen zijn, ook al wijst men „moord” af.

In het verleden heeft deze opvatting er herhaaldelijk toe geleid, dat jongens niet werden erkend, aan wier gewetensernst niet te twijfelen valt. En het pleit voor het inzicht en het rechtsgevoel met name van de militaire rechters, dat zij in vele van dergelijke gevallen, reeds voor 1940, of een minimale straf of een voorwaardelijke straf hebben opgelegd en vooral in de laatste jaren de zaak hebben geschorst voor psychologisch onderzoek dan wel de jonge man hebben terugverwezen naar de commissie, die in vele gevallen haar oorspronkelijke beslissing heeft herzien.

Ik zal hier niet de statistiek geven van de beslissingen van de laatste jaren. Maar ik kan wel zeggen dat hieruit overduidelijk blijkt – en de artikelen van een van de redacteuren van de N.R.Ct., die ook zitting heeft (had?) in de commissie, tonen zulks overtuigenderwijze – dat de commissie niet dan schoorvoetend andere dan extreem – weerloze argumenten heeft willen aanvaarden. Om dan te lezen dat het gesprek met de commissie zo „persoonlijk” is dat men het niet openbaar kan houden, en slechts heel aar-

zelend een recht van bijstand erkent, is toch wel ontstellend. In Engeland heeft de hele oorlog door het systeem van het openbare tribunaal kunnen werken, waarbij de aanvrager op normale wijze bijstand werd toegestaan. Het Nederlandse systeem heeft van oudsher een premie gesteld op taalbeheersing en vermogen tot formuleren, er waren er nog meer het slachtoffer van geworden indien de militaire juristen hier niet in hadden voorzien.

Nog zeer onlangs is een jonge man in eerste instantie niet erkend, omdat hij... geen bezwaar had tegen politie, een beslissing die kort daarna echter werd gewijzigd in erkenning.

De positie van de Jehovah's getuigen komt ook niet geheel tot zijn recht. In vele gevallen hebben deze er zich op beroepen dat zij recht op vrijstelling hadden op zelfde voet als a.s. geestelijken, dit is nooit erkend omdat officieel deze gemeenschap geen kerkgenootschap is.

dr. W. J. Jong

Enkele kanttekeningen bij het betoog van dr. W. J. Jong:

1. De vraag of de staat het recht heeft of moet hebben om dienstplicht op te leggen staat buiten de beoordeling van de wijze waarop dienstweigeraars worden behandeld. Zonder dienstplicht zou er immers geen dienstweigering in de zin van een dienstweigeringswet zijn.

2. Niet elk gewetensbezwaar geeft of gaf aanleiding tot toepassing van de dienstweigeringswet. Deze wet – zowel de oude als de nieuwe – geeft een omschrijving van het gewetensbezwaar op grond waarvan vrijstelling wordt verleend. Andere gewetensbezwaren kunnen daarvoor niet in aanmerking komen.

3. Als een dienstweigeraar zou verklaren dat het denkbaar is dat hij in noodweerexces zou kunnen doden, is dat geen aanleiding om hem zijn erkenning te onthouden. Dat gebeurt dan ook niet. Bij noodweerexces gaat het immers niet om de vraag of men al dan niet mag doden, maar om de vraag of men in feite zou doden.

Laatstebedoelde vraag is bij de beoordeling van een beroep op de dienstweigeringswet niet relevant en wordt dan ook niet in aanmerking genomen. Als de commissie een dienstweigeraar de situatie van de „aanranding” wel voorhiel en de dienstweigeraar zei: „ik weet niet wat ik dan zou doen” (want dat heb ik nog nooit meegemaakt, werd er soms aan toegevoegd), werd hem van de zijde van de commissie gezegd: „natuurlijk kunt u niet weten wat u in feite zou doen, maar wat meent u dat u (moreel) geoorloofd zou zijn?”

4. Het zou, naar ik uit de beste bron kan verzekeren, een dwaling zijn te menen, dat de casuspositie van de „aanranding” het uitsluitende of geïjkte toetsingsmateriaal zou zijn. Herhaaldelijk komt bijv. deze vraag ter sprake: „Wat is uw oordeel over het feit, dat de geallieerden in 1944-45 het continent van Europa met militair geweld hebben bevrijd van het naziregime en dat zij op deze wijze ook mensen uit de concentratiekampen hebben verlost?” Er wordt dan ook wel op gewezen, dat die vraag actueel moet zijn geweest voor jongelui in Amerika, Engeland en Canada, die in die jaren voor militaire dienst werden opgeroepen.

5. Het komt inderdaad wel voor, dat dienstweigeraars die aanvankelijk op advies van de commissie door de minister niet waren erkend, op verzoek van de militaire rechter nogmaals de procedure van de dienstweigeringswet doorlopen. En inderdaad leidt die tweede procedure wel tot

erkenning; maar dat gebeurt uiteraard alleen, indien de dienstweigeraar in de tweede procedure andersluidende verklaringen aflegt dan in de eerste.

6. Bij hetgeen de heer Jong over de militaire rechters betoogt moet wel worden bedacht, dat die rechters niet oordelen over de dienstweigeringswet en haar toepassing.

7. De commissie schijnt als gedragslijn te hebben dat zij liever tien dienstweigeraars ten onrechte erkent dan dat zij één ten onrechte niet zou erkennen. Het is dan ook wel gebeurd, dat erkenden toen het puntje bij het paaltje kwam, toch maar in dienst gingen.

8. Er is één reden waarom ik het betreurd dat de zittingen der commissie niet openbaar zijn; waren zij wel openbaar, dan zouden er niet zulke eenzijdige en onvolledige en daardoor een onjuiste indruk wekkende verhalen over de commissie in omloop zijn. Bijv. het verhaal over de „premie op de taalbeheersing”: er is veeleer sprake van een premie op een weinig omvattende ontwikkeling. Want met wie weinig ontwikkeld is kan het gesprek niet bijzonder diep gaan; aan een gesprek met jongelui die h.b.s. of gymnasium achter de rug hebben stelt de commissie uiteraard hogere eisen. De commissie houdt er terdege rekening mee, dat de een wel en de ander veel minder het vermogen heeft om zich uit te drukken. Maar het zou onaantvaardbaar zijn, een dienstweigeraar bijstand van bijv. een advocaat te geven; want die advocaat kan heel makkelijk de antwoorden formuleren die tot erkenning moeten leiden. Bovendien gaat het niet om een kwestie van recht, maar om een kwestie van geweten. Men verliest weleens uit het oog, dat er ook jongelui zijn, die werkelijk ten onrechte – wat nog niet wil zeggen: te kwader trouw – een beroep op de dienstweigeringswet doen.

S.

Niet generaliseren

Geachte Redactie,

Hopend dat u mij als reunist van het Utrechts Studentencorps nog een plaats in uw blad wilt gunnen, stel ik er prijs op hier naar voren te brengen dat ik de generalisaties in het tendentieuze artikel van zekere „censor morum” (mag ik de vertaling „zedemeester” gebruiken?) sterk afkeur.

Ongetwijfeld zijn er in Amsterdam en misschien ook wel elders ergerlijke en misselijke dingen gebeurd. Of het gewenst is daarover in een toon van pathetische morele verontwaardiging te schrijven, laat ik in het midden (ieder vogeltje... u weet wel), maar de Heer zedemeester betreft daarbij alle corpsleden, alle corpora en volgens hem staan de reunisten welwillend te knikken, terwijl de Nederlandse samenleving op sullige wijze donderende corpsleden en oud-corpsleden aanvaardt. Wat dit laatste betreft, kan ik hem geruststellen. Mijn ervaring is dat men als academicus en oud-corpslid op vele plaatsen wantrouwen en discriminatie ontmoet. Discussie over deze problemen is nu helaas vrijwel onmogelijk geworden. Wij, reunisten worden door onze verknochtheid emotioneel beïnvloed, maar u zedemeester door superieure zedelijke verontwaardiging, die een mens nu eenmaal niet gevoelig voor argumenten en redeneringen maakt. Ik raad u de laatste alinea van Stuivelings waardige betoog voor de radio nog eens te lezen, want wat mij in deze zaak het meest beklemt, is dat zedemeesters en hunsgeleiken wel nooit toegang zullen verkrijgen tot de problematiek van b.v. nozems, van rebellerende en nihilistische studenten, laat staan van corpsleden en al dan niet knikkende reunisten.

Hoogachtend,
V. W. D. Schenk

(Eén vraag: wat zijn uw argumenten en redeneringen? U hebt nog niets weerlegd. Ik ben zedelijk verontwaardigd, dat hebt u goed begrepen. Censor morum).

Mens en Wereld

verschijnt om de veertien dagen

Hoofredacteur: P. W. van der Vliet

Redactieraad: Mr. H. Singer-Dekker,
dr. H. Bonger, prof. dr. J. C. Brandt-Corstius,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof,
H. A. Scheltes,

Redactiesecretaris:

H. P. Danz, Schieweg 87c, Rotterdam 4,
telefoon 80641

Administratie, abonnementen en advertenties:

Oudegracht 152, Utrecht,
telefoon 101 63; postgiro 304960 t.n.v.
Humanistisch Verbond, Utrecht
Advertentietarieven op aanvraag
Kleine advertenties f 0,20 per woord

Abonnementsprijs voor leden van humanistische
organisaties f 5,— per jaar, voor niet-leden f 7,50,
buitenland f 8,—; losse nummers f 0,30.

Oorlogsslachtoffer 51 jaar, eigen huis en (matig) inkomen **zoekt echtgenote**, liefst verpleegster. Brieven onder no. dec. 1 a. h. bureau v. d. blad.

Welke buitenkerkelijke vrouw is genegen om de **huishouding van drie broers** te verzorgen in klein veehoudersbedrijf? Was buitenshuis en behoeft niet in het bedrijf te helpen. Br. aan Y. Post, Veehouder Nijehorne. (Gem.) Heerenveen.

Wed. hfd. ambt. 60 j. slank, zou graag corresponderen met **ontwikkeld geestverw.** Doel: nadere kennismaking. Brieven onder no. dec. 2 a. h. bureau v. d. blad.

Gezocht te Amsterdam, liefst centrum, rustige, ruime, gedeeltelijk **gemeubileerde zit-slaapkamer** zonder pension. Werkstudent uit positief Humanistisch milieu. Brieven onder no. dec. 3 a. h. bureau v. d. blad.

REDE EN RELIGIE IN HET HUMANISME

In de tweede helft van november 1962 verschijnt bovengenoemd boek. In deze uitgave is er naar gestreefd de verschillende opvattingen die zich binnen het humanisme over deze onderwerpen voordoen, tot hun recht te laten komen.

Formaat 15 x 23 cm. Omvang ca. 250 pagina's

PRIJS f 9,90

U kunt dit bestellen bij:

Centraal bureau Humanistisch Verbond
Oudegracht 152 - giro 304960 - Utrecht

Heden is de kalender 1963

verschenen prijs f 2.50

Uw bestelling wordt gaarne ingewacht
Centraal Bureau
Humanistisch Verbond, Oudegracht
152 - Utrecht

Adresveranderingen

U kunt de administratie veel werk besparen, door bij verhuizing tijdig uw adreswijziging op te geven aan het Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Oudegracht 152, Utrecht.

Adverteer in „Mens en Wereld”

Gunstige tarieven.

Grote advertenties:

1/1 pagina	f 140,-
1/2 pagina	„ 75,-
1/4 pagina	„ 40,-
1/8 pagina	„ 25,-
1/16 pagina	„ 15,-

Kleine advertenties f 0,20 per woord.

Kortingen:	Plaatsing	%
Jaar-abonnement	1 x per 14 dagen	40 %
„ „ „	1 x per maand	30 %
Halfjaar-abonnement	1 x per 14 dagen	30 %
„ „ „	1 x per maand	20 %
Kwartaal-abonnement	1 x per 14 dagen	20 %

Ook de buitenkerkelijke leden van de
Partij van de Arbeid hebben een
organisatorisch centrum nodig

DE HUMANISTISCHE WERKGEMEENSCHAP is dit centrum!

Het orgaan van de H.W.G. is het maandblad

„VERNIEUWING”

onder redactie van Karel Timmerman

Abonnementsprijs f 1,75 per jaar

Een proefnummer wordt U gaarne
toegezonden door het Secretariaat
Haagweg 210 - Leiden

In uw hart

verkiest U eigenlijk crematie?

**Maar U zoudt er eerst
iets meer van willen
weten!**

Vraagt dan vrijblijvend inlichtingen aan de

VERENIGING VOOR FACULTATIEVE CREMATIE

Riouwstraat 186 — 's-Gravenhage

Tel. (070) 55 47 97

„De huidige mensbeschouwing”,

geschreven door Dr. W. Couturier S.J., Prof. Dr. B. M. I. Delfgaauw, Dr. H. Faber, Dr. K. J. M. van de Loo, Prof. Dr. C. A. van Peursen, Drs. J. G. van der Ploeg, Prof. Dr. A. Poslavsky, Dr. J. P. van Praag, Drs. H. Redeker. (Uitgave N.G.C.). Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door storting en overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 24.

MENS EN KOSMOS

Gewijd aan de studie van godsdienst, wijsbegeerte en wetenschap met hun grensgebieden, onder redactie van J. M. Hondius, Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins. Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER - DEVENTER**. Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.

ONTWIKKELINGSGBIEDEN

samengesteld door: Drs. H. G. W. van Aardenne, Prof. Dr. H. Bergema, Prof. Dr. W. Brand, Mr. L. J. van der Burg, Pater L. H. Janssen S.J., Dr. E. van Konijnenburg, Dr. Ed. Loffeld C.S.Sp., Mr. S. C. Graaf van Randwijck, J. Reehorst, Mr. Dr. H. J. Roethof, G. J. N. M. Ruygers, Mej. Mr. Dr. J. C. H. H. de Vink, Prof. Dr. E. de Vries (Uitgave N.G.C.). Verkrijgbaar bij het Centraal Bureau bij voorkeur door overschrijving van f 1,50 op postrekening nr. 30.49.60 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht, met op het strookje de vermelding: N.G.C. nr. 25.

Onderhouds-schilderwerk

VAN DER WILT

DE BILT

HESSENWEG 220 - TELEFOON 0 30-6 16 85

Humanistische Correspondentiekring voor **huwelijkscontacten** opgericht door het Humanistisch Verbond, verleent bemiddeling bij het leggen van contacten tussen personen, die een huwelijkspartner zoeken.

Inlichtingen postbus 210, Utrecht, gaarne 24 ct aan postzegels insluiten.